Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 261 (10246) 1976 чылдың ноябрь 5, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫН БОЛГАШ АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫН БЕДИДЕРИ ДЭЭШ, ОҢГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ ЧЫЛЫНЫҢ ПЛАНЫН ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИРИ ДЭЭШ БҮГҮ УЛУСТУҢ ДЕМИСЕЛИНИҢ АВАНГАРДЫНДА ЧОРУП ТУРАР КҮШ-АЖЫЛЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ, БҮДҮРҮЛГЕНИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА БОЛГАШ ЧААРТЫКЧЫЛАРЫНГА ХҮНДҮТКЕЛ БОЛГАШ АЛДАР!

(Октябрьның 59 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

БАЙЫРЛАЛ МУРНУУ ЧАРЫЫНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ БЕЛЕКТИГ УТКААН

Ээзэш чарыгдал үндүрүп тургаш, эң эки түңнелдерни чедип алырын, машиналарны болгаш дериг-херекселдерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, ажыл шагын камнаарын партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринде айыткан.

«Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазының коллективи саалданы машина-биле чорудуп, эки түңнелди чедип ап турар. Олар бо чылдың тос айларының саалда планын ажыр күүсеткеш, Улуг Октябрьга белектиг ужурашкан.

Аныяк саанчылар: машиналыг саалда мастерлериниң бешки республика слёдунуң киржикчилери ВЛКСМ ТК-ның кежигүнү комсомолчу Надежда Мазилкина, аныяк саанчыларның республика чемпиону Мария Сат болгаш өскелер-даа эки түңнелдерлиг болган. Чижээ, Н. Мазилкина тос айларда 2123 кг, Зоя Седипей— 2504, М. Сат — 2450 кг сүттү инектен-не сагган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Н. Мазилкина, З. Седипей, М. Сат олар-дыр.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Ак-Довурактан

НЕГЕЛДЕНИ ШЫҢГЫЫРАТКАН

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн тудуп доосгаш, ажыглалга киргениnden бээр ам чартык чыл хире үе эрткен. Бо үениң дургузунда комбинаттың ийиги ээлчээн төлевилээн күчүзүнге чедирер, хөй аңныг дериг-херекселдерни эдиктир ажылдадыр талазы-биле дыка хөй хемчеглерни ап келген. Ынчалза-даа фабриканың бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цегинге үрелиишкиннер, чедир кылбаан чүүлдер хөйү-биле илереп, четпестер ам-даа бар. Ынчангаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер, комбинаттың ийиги ээлчээниң ажылын төлевилээн күчүзүнге дүрген чедирер сорулга-биле В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының ажылчыннарының социалистиг чарыжының чаа, бедиткен негелделерин комбинаттың удуртулгазы болгаш профэвилелдериниң каттышкан комитеди ажылдап кылгаш, ажылчы чоннарның хуралынга хүлээп алыры-биле киирген.

СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунга партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының шиитпирлеринде айыттынган улуг сорулгаларга дүүштүр ажылдап кылган ол негелделер-биле комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының ажылчы чоннары танышкаш, чүүлдүг деп хүлээп алганнар.

Социалистиг чарыштың негелделериниң эң чугула чүүлү — оңгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседиринге хандырары-биле бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң участоктарының, ээлчеглериниң болгаш бригадаларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, тус-тус ажылчыннарының ортузунга чарышты ыяап-ла организастаап турары болур. Ол ышкаш фабриканың ийиги ээлчээниң ажылын төлевилээн күчүзүнге дүрген чедерп-биле база үрелиишкиннерни болдурбас болгаш күш-ажылдың база бүдүрүлгениң сагылга-чурумун шыңгыырадыры-биле боттуг хемчеглерни ап, бо бүгү талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алыр ужурлуг.

Дериг-херекселдерниң ден-дески ажылдаарын чедип ап, үрелиишкиннерни болдурбаан, дериг-херекселдериниң план ёзугаар септелге-селиилгезин чогуур үезинде, шалыпкын кылган ай санының ажыл-агый болгаш техниктиг хемчеглерин күүсеткен, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун үревээн, ажылдакчыларның ниити билиг деңнелин бедидерин чедип алган, профессия аайы-биле мергежилди бедиткен болгаш хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киришкен ээлчегни азы участокту, тус-тус ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санаар.

Бир ай түңнелдериниң талазы-биле бирги черни ээлээн бригаданы, участокту болгаш ээлчегни профэвилелдериниң каттышкан комитединиң Хүндүлел бижии-биле, а бригаданың, участоктуң, ээлчегниң удуртукчуларын болгаш оларның кежигүннерин — акша-биле шаңнап мактаарын чаа негелдеде айыткан.

Бистиң корр.

Идепкейлиг киришкени дээш

Бо чылын республиканың ажыл-ишчилери ниитизиниң малынга чем суурун тургузар дээш багай эвес ажылдаан. Ооң түңнелинде малга четчир чем курлавырлары ажыл-агыйларда белеткеттинген. Бо чугула ажылга хоорай, суурларның ишчилери боттарының үлүүн база кииргеннер. Ылаңгыя Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг, харылзаа, өөредилге черлери болгаш албан организация коллективтери малга чем белеткелинге ниитизи-биле эки киржип, улуг дузаны көргүскеннер. Ол талазы-биле чарыштың түңнелин СЭКП Кызыл хоорkому болгаш хооркүүском үндүрүп тура, демдеглээн.

Малга чем белеткелинге организастыг киржип, доктааткан планнарын ажыр күүседип, ол талазы-биле чарышка бирги черни алганы дээш ДОСААФ-тың область комитединиң коллективинге партия хоорkомунуң болгаш хооркүүскомнуң хүндүлел бижии-биле кады 150 рубль акша шаңналын тывыскан. Ол ышкаш малга чем белеткелинге идепкейлиг киришкени дээш хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң, № 3 АТБ-ниң коллективтери акша шаңналын алганнар.

Бистиң корр.

ПЛЕНУМНУҢ МАТЕРИАЛДАРЫН ТАНЫЖЫП ТУРАР

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазын районнуң малчыннарынга таныштырар сорулга-биле комплекстиг 12 бригаданы СЭКП Барыын-Хемчик райкому ажыл-агыйларже чоруткан. Ооң составында лекторлар, кижи, мал эмчилери болгаш өскелер-даа кирип турар. Олар «Хемчик», «Барлык», «Шекпээр», «Дөң-Терезин» совхозтарның малчыннарын кезип, Пленум материалдарын таныштырган. Партия райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи И. Очур баштаан бригада «Барлык» совхозтуң Хөнделен салбырының малчыннарын эргээш келген.

Кижи эмчилери малчыннарның кадыының байдалын шинчип, чогуур дузаны көргүскеннер. Көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглери шээр малдың кыштаглаашкынында байдалды өөренип көрүп, четпестерни чайладырынга дузалашкан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн-биле холбаштыр партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң мурнундан малчыннарга бригадаларның кежигүннери чедирген.

Х. МОНГУШ.

ИИЙ ФЕРМА: чарыш калбарган

Чарышта кол чүүл—ооң нептереңгей, дээштиг болуру, чедиишкиннерни быжыглаары, бар арга-дуржулганы бот-боттарынга быжыглаары, ону шиңгээдип алыры болур. Чарыш чүгле сүмележиринге, четпестерни шүгүмчүлээринге кызыгаарлаттынмас, харын практиктиг ажыл-херектерже улам ханылап, бот-бодунга улур-дедир дуза көргүзерииниң чугула хевири болуп турар.

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан, «Найырал» совхозтуң Кара-Тал сүт-бараан фермаларының күш-ажылчы коллективтери аразында чарыштыг. Чоокта чаа тос айларның социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрбүшаан дуржулга солчуп, Кара-Тал фермазының төлээлери арысканчыларга чораан.

Арыскан фермазының бызаа ажаакчызы Бойбу Сиилчмаа сос алгаш:

—Бо чылдың 46 баш бызаазын ажаап, хонукта ортумак немелде деңзини 600 грамм чедирип тур мен. Мээң өөрүмден аныяк бызаа ажаакчызы Тамара Чаш-оол база эки ажылдап, бедик көргүзүгнү чедип ап турар. Бистер, бызаа ажаакчылары, саанчыларның төрүүр хуусаазы чоокшулаан инектерин баш бурунгаар хүлээп алгаш, ону төрүдерип, чаш бызааны ажаап, алды ай хуусаада туткаш, дараазында бөлүкче шилчидер бис—дээн.

Ынчаарга Кара-Тал фермазында ындыг эвес, ооң саанчылары төрүүр инектерин, чаа бызааларын он хонук иштинде боттары ажаагаш, эмчиниң шинчилгези-биле бызаа ажаакчыларынче шилчидер, бир эвес бызааның кадыы кошкак, азы аараан болза, ол бызаа саанчыга хевээр артар, ону эмчиниң дузазы-биле экиртип, күш киирип ажаагаш, ам хүлээдир.

— Бистер чыглып алгаш, ажылывыстың арга-дуржулгазын солчуп, ажыктыг чүүлдерни бот-боттарывыска хамаарыштыр билчип ап турарывыс кончуг эки-дир. Силерде кажаалар делгем, чаагай-дыр, бисте бо дег эвес. Чарбаны боттарыңарда хайындырып, ону ажыглап турар-дыр силер, биске совхозтуң төвүнден сөөртүп эккеп бээр болгай. Бистиң чайлаавыс кончуг кызыы, чанывыста тараа, мал чеми культуралар тарыттынган, кожавыста ферма база бар, хойжулар база кээп хонгулаптар. Бистиң ферманың саанчылары хой кыргындазынга киришкеш, 700 кг ажыг дүктү дужааштывыс. Мал чеминге курлавыр кылдыр сиген, будук-бүрү белеткеп, ажаарынга, ону кажаалааарынга кириштивис. Кыштаавыска кожуп келгеш, үүрмек септелгелерин кылдывыс. Инек адаанга өдек чадар чаңчылдыг бис, ол биске эки таланы көргүзүп келген—деп, Кара-Тал фермазының саанчызы эш С. Санчап чугаалаан.

Фермаларның эрткен тос айларда күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын ам-даа шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларны, ажылда бар четпестерни, ол четпестерни чайладырының аргаларының дугайын Арыскан салбырының зоотехниги С. Хаваа, Кара-Тал салбырының эргелекчизи Ш. Санчай-оол, өске-даа ажылдакчылар чугаалаан. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның шынарын экижидерин кол сорулгалары кылдыр салганнар.

Чарышты хыналкаш, кайызы-даа ферманың кол көргүзүглерин түңнээн. Чижээ, Арыскан фермазының коллективи эрткен чылдың тос айларында бир инекке оңаалтыр 1190 кг сүт сагган турган болза бо чылын 1066 кг болдурган азы ону ээзэп кудулаткан. Кара-Тал фермазы ол-ла деңнел-биле көргүзерге 13 кг сүт немээн. Арыскан фермазының мурнакчы саанчызы Б. Долчаңмаа бир инектен 1438 кг сүт сагган. Эрткен тос айлар иштинде Кара-Тал фермазының саанчылары Д. Чыртык 1830 кг, А. Анчымаа 1721 кг сүттү сагган, бо фермада беш саанчы чыл дургузунда бир инектен саар сүдүнүң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседирин чедип алган. Эрткен өөредилге чылының түңнелдери-биле кайы-даа фермада 6-6 саанчыга I—II класстың саанчылары деп аттарны тывыскылаан.

Фермаларның коллективтери кыштаглаашкынга белеткелди баш бурунгаар чорутканнар. Мал чеми сигенни, прессээн саванны, будук-бүрүнү, өске-даа мал чемнерин белеткеп, кыштагларже сөөрткен, ылаңгыя арысканчыларда ийи чүс ажыг тонна силос оңгарда салдынган. Мал кажааларын чылыглап, чутайлап алгылаан.

«ҮТКА 25 чылы» совхоз күрүнеге сүт садарының үшкү кварталда планын 104,6 хуу, «Найырал» совхоз—113,1 хуу күүсеткен, аңаа арысканчылар болгаш кара-талчылар тодаргай күш-ажылчы үлүүн киириштирген. Чыл планын күүседиринге «Найырал» совхозта 40 тонна, «ҮТКА 25 чылында» 121 тонна сүт арткан, ону күүседиринге олар бүзүрелдиг.

СЭКП райкомунуң бюрозу, район Совединиң күүсекчи комитеди болгаш ВЛКСМ райкомунуң бюрозу ажыл-агыйларның сүт-бараан фермаларының күш-ажылчы коллективтериниң тос айларда социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көргеш, Кара-Тал фермазының коллективиниң эки ажылын демдеглээн. Бо удаада кара-талчылар тиилекчи болган, чылдың төнчүзүнде чарышты база катап хыйажыр кылдыр дугурушкан.

Д. АРАКЧАА.

ДАШТЫКЫДА

Т. Живковтуң А. А. Громыко-биле беседазы

СОФИЯ. (СЭТА). Ноябрь 3-те БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков Болгарияның Улус Республиказында албанның найыралдыг аян-чорууш кылып чеде берген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкону хүлээп алган. Чүректиң ханызындан болгаш кайызын-даа билчириниң байдалында эрткен беседа үезинде Крымга Л. И. Брежневтиң болгаш Т. Живковтуң аразында болган санал-онал солчуушкуннарынга дүүштүр совет-болгар харылзааларының айтырыгларын база делегейниң чамдык чугула айтырыгларын чугаалажып көрген.

Бүгү талаларга совет-болгар кады ажылдажылганың чедиишкиннинг хөгжүлдезинге Т. Живков болгаш А. А. Громыко сеткил ханыышкынын илереткеннер. Бүгү талалыг кады ажылдажылганың улам ыңай ханылаашкыны база чоорту чоокшулажыышкынның чорудулгазы Совет Эвилели биле Болгарияның аразында харылзааларның хөгжүлдезиниң кол угланыышкыны болур деп, олар бадыткааннар.

Делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазының үезинде чавырлыышкынның чорудулгазын ханыладырының оруунда чедип алдынган чедиишкиннерни эки деп олар үнелеп көрген болгаш амгы үеде ол чедиишкиннерни практиктиг чаа херектер-биле быжыглаар дээш күжениишкиннерни үндүрериниң чугулазынга бүзүрелди илереткеннер. Ол талазы-биле чурттар болгаш улустар аразында тайбынны, айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынче угланган социалистиг чурттарның саналдарын боттандырарының онза чугулазын олар онзалап демдеглээн.

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ПРАГА. (СЭТА). Ноябрь 2-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке Чехословакияның дээди шаңналдарын тывысканы болза бистиң чуртувусту фашистиг эжелекчилерден хостаарынга, коммунистиг партиларның болгаш ССРЭ биле ЧССР-ниң улустарының аразында акы-дуңмалышкы интернационалдыг харылзааларны база бүгү талалыг кады ажылдажылганы ханыладырынга, социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарынга, чөптүг, быжыг тайбың дээш демиселге совет удуртукчунуң шылгараңгай ачы-хавыязын улуу-биле үнелээни ол болур деп, чехословак «Руде право» солуну ноябрь 3-те бижээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ужурашканының дугайында.

Л. И. Брежневке социалистиг Чехословакияның дээди шаңналдарын тывысканының дугайында дыңнадыгны ноябрь 3-те Чехословакияның бүгү төп болгаш область солуннары бирги арыннарга парлап үндүрген. Шаңналдарны тыпсып турар үеде Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Гусактың солушкан чугааларын солуннарда парлаан.

Москвага болган ужуражыышкынның дугайында делгереңгейи-биле бижиивишаан, Братиславаның «Правда» солуну ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусактың ССРЭ-ге кыска хуусаа иштинде найыралдыг аян-чоруу болгаш ооң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле ужуражыышкыны Совет Эвилели биле Чехословакияның аразында найыралды болгаш бүгү талалыг акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганы хөгжүдеринге чаа салыышкын болган деп бижээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

Ноябрь 3-те Москвага РСФСР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының, адырлар комиссияларының болгаш аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының төлээлекчилериниң пленарлыг хуралдары ажылын дооскан. Ооң киржикчилери РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгени 1976—1980 чылдарда Россия Федерациязының улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне беш чыл планының, 1977 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының болгаш бюджединиң төлевилелдерин белеткел комиссияларының баштай сайгарып көргениниң түңнелдерин чугаалажып көрген.

Хуралды республиканың Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының даргазы депутат С. И. Чистоплясов чоруткан.

Чугаалажып көрген айтырыглар талазы-биле комиссияның түңнелдерин чүүлдүг деп көрген. Республиканың беш чыл планын, 1977 чылда планны болгаш бюджетти «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары-биле», партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинге база СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга чугаазынга эш Л. И. Брежневтиң идип үндүрген чүүлдеринге база сорулгаларынга дүүштүр ажылдап кылган деп ында демдеглээн. Республиканың ажыл-агыйының хөгжүлдезин болза беш чылдың кол сорулгазын ниитилел бүдүрүлгезиниң дүрген болгаш пропорционалдыг хөгжүлдезиниң база ооң ажыктыын бедидеринге, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринге, улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын бүгү хемчеглер-биле экижидеринге үндезилээш, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидеринче, коммунистиг партияның угланыышкынын чайгылыш чок боттандырарынче угланган.

Хуралдарга Россия Федерациязының министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, РСФСР-ниң Күрпланынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сүмелерни ажылдап кылган.

(СЭТА).

СЭКП-ниң делегациязының ээп келгени

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның лейборист партиязының күүскомунуң чалааны-биле Англияга чоруп турган СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономаревка баштаткан СЭКП-ниң делегациязы ноябрь 3-те төрээн чуртунче ээп чаныпкан.

Аэропортка делегацияны лейборист партияның национал күүскомунуң кежигүнү А. Китсон болгаш партияның өске-даа ажылдакчылары үдээннер. Үдеп турганнарның аразынга ССРЭ-ниң Великобританияда элчини Н. М. Луньков база бар болган.

Ол-ла хүн СЭКП-ниң делегациязы Москвада ээп чанып келген.

Внуково аэродромга делегацияны уткуп келгеннерниң аразынга Великобританияның Совет Эвилелинде элчини сэр Говард Смит база бар болган.

(СЭТА).

РСФСР-де чурттап турар хөй уругларлыг иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Он уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Маадыр-ие» деп орден-биле база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Бижии-биле шаңнавышаан, «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсыры болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Ирина Иргитовна **Адыг-оол** —Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунуң ажылчыны.

Бичи-Көк Узун-Сарыговна **Дамдын** — Чөөн-Хемчик район, ажылчын.

Серен-Дежит Лопсановна **Допчут** — Кызыл районнуң «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчузу.

Кызыл-Уруг Кенденовна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Сандан Сүсүгбеевна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Чылбак Чачай-ооловна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Орбаа Айыш-ооловна **Түлүш** — Чөөн-Хемчик район, ажылчын.

Очур-оол Кенденовна **Ховалыг** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Клара Учун-ооловна **Хомушку** — Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың октябрь 19.

О. П. Губинаны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Юстиция, прокуратура органнарынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Кызыл районнуң прокурору Ольга Петровна **Губинаны** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың ноябрь 3.

Субботник чорутканының түңнелинде алдынган хөреңгилерни ажыглаары

«1976 чылдың апрельдиң 17-де Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин чорутканының түңнелинде алдынган хөреңгилерни ажыглаарының дугайында» доктаалды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Айыттынган хөреңгилерни дараазында чүүлдерге үндүрерин доктаалда баш удур көрген:

97 млн. рубль хемчээлдиин — 1977—1980 чылдарда школа назыны четпээн уругларның 70,5 муң олуттуг албан черлерин тударынга;

124,3 млн. рубль хемчээлдиин — 1977—1980 чылдарда 3,7 муң оруннуг онкология диспансерлери болгаш салбырларын, 3,21 муң оруннуг эмнелге черлерин (ооң иштинде 2,6 муң оруннуг уругларның эмнелге черлерин), 1,43 муң оруннуг божудулга бажыңнарын болгаш кадык камгалалының өске-даа объектилерин тударынга.

Айыттынган объектилерниң төлевилел-смета документациязын ажылдап кылырын, а ол ышкаш оларның тудуушкунун айыткан хуусааларында хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, Мосхоорkүүскомга болгаш Ленхоорkүүскомга даасkан.

(СЭТА).

Үе-шаг дайын чылдарындан ыратпышаан, биске амыдыралдың нүүрү-биле, ынак Төрээн чуртунуң хосталгазы, хамаарышпас чоруу болгаш алдар-адының нүүрү-биле, социализмниң нүүрү-биле өлүмнү хүлээп алган дайынчыларның өлүм чок маадырлыг шылгаралын улам ханы, улам долу үнелеп көөр арганы берип турар. Олар бистиң-биле, чүректеривиске болгаш ажыл-херектеривиске бистиң-биле кады чорааннар, бистиң-биле кады бооп артарлар.

Л. И. БРЕЖНЕВ.

Белоруссия—дайын халавының өзээнге турган черлерниң бирээзи. «Шынның» бо үндүрүлгезинден эгелеп, бистиң корреспондентививстиң орук демдеглелиинден алган каш кыска үзүндүлерни парлаар-дыр бис.

ШЫДАЖЫП ҮНГЕН

Маадырлыг Брест шивээзи. Боже шуушкан кижилерниң агымы барык кажан-даа үзүлбес. Ооң камгалакчыларының эрес-маадырлыг чоруу делегейниң сая-сая кижилерин магадаткан. Олар Төрээн чуртка, дайынчы даңгыракка шынчызын арыг ханын төп, амы-тынындан чарлып тура мөңгезин-биле шынзыткан.

«Маадыр-шивээ Брестиң» бөлүк тураскаалдарын көөр дээш өөрүм-биле кады аңаа кышкы хүн чүгүрүүнде киргенде чеде берген мен. Олче кирер черниң кырында улуг беш адырны—алдарлыг Совет Армияның демдээн чураан. Кылаштажып бар чорувуста, Левитанның кижээ таныш үнү дыңналы-дыр. Ол фашистиг Германия дайын чарлавайн, Совет Эвилелинче оор ёзу-биле халдааның чарлап тур. Төрээн чурттуң тайбың дээринче чаза булгап кирген самолёттар моторларының ыыды, хоорайлар, суурлар кырынче октаан бомбаларның сыгыды, чазылган дааажы кулактарны уюктадырып келир. Дайзыннар боо-чепсектиң бүгү-ле хевирлеринден от ажыдып кирипкен. Хилинчек чок кырганнар, херээженнер, чаш ажы-төл кырлып турган. Кижилерниң өжээн-килеңи хайныгып, дайзынга удур демисежип эгелээн.

А ол демисел моон, Брест шивээзинден эгелээн. Ооң маадырлыг камгалакчылары ханының сөөлгү дамдызынга, чүрээниң сөөлгү согуунга чедир тулушкан.

Брест шивээзиниң дугайында хөйнү дыңнаан болгаш көрген бис. Ындыг-даа болза, чогум ол черниң бодунга барып, караа-биле көрүп, кулаа-биле дыңнаарга бир янзы боор чүве чорду.

Тайылбыр кылыр кыстың сөстери кышкы кежээ өткүт дыңналы-дыр.

1941 чылдың июнь 24. Дайын эгелээнден бээр үш хонган. Гитлерлиг Германияның даштыкы херектер министри Риббентров Берлинге пресс-конференция чыгаш, орустарның удурланыышкынын кызыгаар дургаар чылча базып каан бис деп мактанган. Фашист командылал ооң соонда шивээниң дүжүп бергениниң дугайында ийи-даа катап илеткээн дижир. Ынчалзажок ооң камгалакчылары эрес-дидим чааажып турган.

Брест камгалалының төөгүлүг чүвелери-ле хөй. Шивээниң бузундуларында артып калган тууйбу бүрүзү, маадырларның эт-херекселдери, чуруктары, чагаалары дээш шуптузу-ла тураскаал болуп хуула бергилээн.

Министр Риббентров Берлинге улус чыып, хоозун нүгүл тарадып турда, капитан И. Н. Зубачев болгаш полк комиссары Фомин командирлер болгаш политажылдакчыларны бөлүп алгаш, хурал эрттирген. Ол хүн Брест камгалалының төөгүлүг документилериниң бирээзи—№ 1 дужаал үнген. Дайзын-биле сөөлгү тынышка чедир тулчурун ында айыткан.

Капитан Зубачев камгаладды удуртуп, дайынчыларның, херээженнерниң болгаш чаш урут-дарыгның салым-чолу дээш сагыш човап, уйгу-чыдын чок демисежип, кайда-ла берге болдур, ол аңаа бо-ла көстүп кээп, дузалажы бээр турган.

— Дайын кадыг-дошкун болгаш дыка хөй кижилерни амы-тынындан чарар—деп, ол берге үелерде чугаалап турган. — Ынчалза-даа чылдар эрте бээрге бистиң дугайывыста келир үеде салгалывыска чугаалай бээр эвеспе. Аңаа черле төлептиг бөлуулунар шүве.

Иван Николаевич Зубачев Тиилелгениң чырык шагынга чедир чурттап шыдаваан. Ол фашист лагерь Хаммельбургка чок апарган. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы ёзугаар ол Ада-чурт дайынының орденниң бирги чергези-биле шаңнатткан. Минск, Брест хоорайларда кудумчулар, пионерлер отрядтары болгаш дружиналары ооң адын эдилеп турар.

Ат-сывы билдингир болгаш билдинмес маадырлар хөй. Оларның дугайын гранит плиталарда бижимелдер херечилеп турар.

Оларның бирээзинде мынчаар бижээн: «Улуг политудуртукчу Почерников Иван Михайлович. Почерникова Александра Васильевна. Почерников Алик. Почерникова Нина». Бүдүн өг-бүле дээрзи моон билдингир ышкажыл.

Олар айыыл-халап шак ынчаар диргелип кээрин найын билгеннер деп. Таныыр-билир кижилерниң чугаазы-биле алырга, ол бүгү мынчаар болган дижир.

Ол эртен улус дөгере удуп чыткан. Чаш ажы-төл кандыг чараш дүштер дүжеп чыткан чүве. Хенертен бомбалар частып эгелээн.

— Уругларывысты өлүрүп каапкан-дыр—деп, Шура ыглавышаан сымыранган. Өрттенген бажыңнардан чаш уругларын куспактагылапкан херээженнер үне халчып турган.

Дайзыннар автоматтар-биле от ажыдып, хилинчек чок кижилерни кыра боолап эгелээрге, дайынчылар аңаа харыылап, чаалажып кирипкен. Почерниковтар база фашистерни чазыг чокка кыра адып турган.

— Ваня, октар эвээжей берген-дир—деп, Шура чугаалааш, өлүп калган дайынчыларның октарлыг хаптарын үңгеп баргаш, адырып алган.

А фашистер ол-бо таладан тура халчып, чүк-чүктеп бүзээлеп келген. Олар «дүжүп бериңер» деп чеже-даа катап алгырган.

Иван Васильевич санаарга, чүгле үш ок арткан болган. Александра Васильевна олче ширтип көргеш айтырган:

— Канчаар бис, Ваня?

— Дүжүп бербес бис...

— Мен сээң-биле...

Дайзыннар коңгүс чоокшулап келген. Боо дагжааш соонда, бирээзи черже кээп дүшкен. Оон боонуң түңнүк дагжы ийи удаа дыңналган. Шура болгаш Иван Почерниковтар ажы-төлүнүң, эш-өөрүнүң нүүрү дээш, Төрээн чурттуң нүүрү дээш шак ынчаар амы-тынындан чарылган.

Кара сагыштыг дайзын-биле өлүмнүг сегиржип алышкынга киргеш, диириг арткан кижилер база эвээш эвес.

Дайынның 32-ги хүнү чоруп турган. Брест чоогунда тудуп турган дайынчылар моон ээн черге Кызыл Армияның аар балыглаган майорун эккелген. Майорнуң эрес-дидимин болгаш шыдамыын дайзыннар безин магадааан. Немец генерал ону Кызыл Армияның маадыры дээн дижир.

П. М. Гаврилов—хоочун коммунист, 1922 чылдан бээр партия кежигүнү. Ол дайынның кадыг-дошкун хүннеринде бызыг тура-соруу-биле кижилерни хей-аът кииргеш, оларга бодунуң хууда үлегер-чижээн көргүзүп, дайынчыларның демиселин баштап турган. Дайзын «дүжүп бериңер, амы-тыныңар артар силер» деп чеже катап күткүвээн дээр. Ынчалза-даа совет дайынчылар Төрээн чурттуң мурнунга шынчы боор артканнар.

А Төрээн чурт бодунуң төлептиг оолдарының эрес-дидим чоруун кажан-даа утпас. Петр Михайлович Гавриловка Маадыр атты тывыскан. 1971 чылдың сентябрь 25-те «Маадыр-шивээ Брестиң» тураскаалын ажыдып турда, Совет Эвилелиниң Маадыры П. М. Гаврилов Шивээниң тугун чыылганнар мурну-биле тудуп эрткен.

Отка шыдамык кып-кызыл тууйбулардан туткан Брест шивээзиниң бузундуларын эргип-кезип кылаштап тургаш, маадырлыг демиселдиң чогум ийин көрген мен. Дыка хөй хаяаларда кызыл тууйбулар, коргулчун дег, эстип черже агып баткылаан. Ынчалзажок орус сеткил, совет солдаттың чүрээ ол хире күштүг чалбыышка хензиг-даа эзилбээн.

Тиилекчи совет солдаттың кедергей улуг дүрзү-хевирин тураскаалдарның төвүнде кылган. Ооң чанында кончуг улуг кылыш дээрже шаштыгып үне берген. Сактырга-ла дайзын база катап сөмеп келзе, ооң-биле утуп аар бис дээн ышкаш.

Үези келирге кандыг-даа дириг амытан өлүп кээр. А Брестиң камгалакчыларының хөй нуруузу Төрээн чурт дээш тулчуушкунга амы-тынындан чарылган. Оларның маадырлыг чоруу кажан-даа өлбес, мөңге тураскаал болуп хуула берген.

Б. МОҢГУШ.

ШЕРИГЖЕ АЪТТАНЫПКАН

Күскү шериг келдириишкининиң дугайында ССРЭ-ниң камгалал министриниң дужаалын ёзугаар шериг назыны четкен оолдарның Совет Армияның хүрээлеңинче келдириишкини эгелээн. Бо хүннерде хөй аныяк кижилер өскен чери, чоок улустары-биле байырлашкаш, ырак оруиче аъттанып турарлар. Оларның бирээзин силерге таныштырбышаан, аныяк дайынчыга чагыывысты моон адаанда парладывыс.

Кижи он сес харының иштинде чүнү кылып четтигерил? Ындыг-ла хөй эвести. Орту азы сес чыл школазын дооскаш кандыг-бир өөредилге черинче кирип ап, студент (сургуул) амыдыралды эгелеп болур. Чамдык кижилер төрээн чериниге, колхоз, совхозунга малчыннар, саанчылар, тудугжулар... боол ажылдап артып каар. Салгалывыстың ажыл-ишчи оруунуң эгези ындыг.

Леонид Хөвеңмейниң амыдыралчы оруу база хөй-хөй үежилериниинден улуг ылгалбаан. Школа, профтехучилище. Ыдыктыг хүлээлгезин эрттирип чоруптарының мурнунда аңаа ужуражып, чугаалашкан мен. Оон бүдүжүнде бир-ле кынтыккан отчугаш бары дораан эскертипер болду.

Ол Кызылдың № 2 школазынга өөренип турган-ла ындыг, кезээде чайы чок ышкаш, бир-ле черже четтикпейн чораан дег. Кичээлдерден келгеш, чүгле шала-була чемнениp четтигер. Оон секция бээр дээш чоруп каар. Оон ынак болгаш бердинген спорту—хостуг хүреш. Сактырга, ол чокта черле чурттап шыдавас ышкаш. Боду-даа ынча дээр: спорт (хүреш) мээ, тынар агаар дег херек.

Секциядан келгеш, онаалгазын күүседип олурууптар. Оозун черле кылбайн барбас. Ынчалза-даа спортчу шылгаралдың дипломнары, мактал бижиктери школазындан черле хөй...

Леонид сес класты дооскаш, Кызылдың № 1 көдээ ортумак профессионал-техниктиг училищезинге өөренип кирген соонда чай чогу мырыңай дам барган. Училищеде комсомол комитединиң өөредилге секторунуң эргелекчизи, ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктарга удур хоорайның оперативтиг отрядының кежигүнү, хостуг хүреш, самбо секцияларының доктаамал киржикчизи. Бо бүгүнүң дөгерезинге четтигер херек. Ынчангаш ооң кичээлдерден дашкаар үези шактарга, минуталарга хуваатынган болур.

Өөредилге секторунуң ажылының дугайында ол мынчаар чугаалады:

— Сургуулдарның аразында чамдык кошкак өөредилгелиг, кичээлдер үзер кижилер турулаар. Оларның өөредилгезин, чурум-сагылгазын экижидер талазы-биле ажыл чорудары—секторнуң сорулгазы. Башкыларның ажылынга-даа, сургуулдарның өөредилгезинге-даа ооң ажыктыын дораан эскерген мен. Чаңгыс чижек: Бирги курсчу Николай Тезевтиң өөредилгези дыка кошкак турган, кичээлдерни база бо-ла үзүптер. Ону каш удаа комсомол комитединче келдиртип чугаалажып, өөредилгезин үргүлчү контрольдап эгелээнивис соонда ооң чуруму-даа, өөредилгези-даа чорту экижээн. Ынчангаш Николай училищени чүгле эки демдектерлиг доозуп, комсомол кежигүнүнге база кирип алган. Ындыг чижектерни оон-даа ыңай чугаалап болур.

— Оперативтиг отрядтың ажылының дугайында каш сөстен чугаалап көрем.

— Ол база комсомол комитединиң чорудуп турар ажылдарының бирээзи чүве. Отрядка үжен ажыг кижи турган бис. Училищеге, общежитиеге, байырлал азы аныяктарның дамчыдылга кежээлеринде сургуулдарның талазында чурум үрээшкиннерин болдурбас дээш үргүлчү дежурныйлап турдувус. Оон ангыда хоорайга рейдилерни чаңгыс эвес удаа чорудткан бис. Ниитиниң сагылга-чурумун быжыглаарынга ындыг ажылдарның ажыктыы чугаажок.

Идепкейлиг хөй-ниитичи комсомолчунуң хөй янзы шаңналдарының аразында мындыг сөстер бижээн шынзылга база бар: «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгениң 30 чыл болган оюнга тураскааткан социалистиг чарышка улуг чедиишкиннери дээш, кызымаккай күш-ажылының бедик тыныры, тергиин эки өөредилгези, эртем-техниктиг чогаадылга ажылынга идепкейлиг киржилгези дээш Леонид Кызыл-оолович Хөвеңмей совет улустуң ыдыктыг реликвиязы—Тиилелге Тугунуң чанынга чурукка тырттырган. ВЛКСМ Төп Комитеди».

Ынчан Тывадан барган алды кижиниң бирээзи ол болган.

Леонид Хөвеңмей хостуг хүреш талазы-биле бирги разрядтың спортчузу. Ол республиканга болгаш оон дашкаарда болгулаан хөй-хөй маргылдааларның киржикчизи.

Беседавыстың түңнелинде ооң алыс күзелин айтырган мен.

— Шериг училищезин доозуп, спорт мастери атты чедип алыры—дээш, ол хүлүмзүрдү. — Кызылга бо чылын училище дооскан дораан Новосибирск хоорайда дээди шериг-политиктиг училищеже кирериниң шылгалдазын дужаап турган мен. Бала четпейн барган, хомудаачыг-да болган. Ам шериг албанынга баргаш, уламчылап өөренир бодаар дыр мен...

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

СОЛДАТКА ЧАГЫГ

Эргим солдат! Ынак Төрээн чуртунуң, чонунуң тайбың ижин, амыр-дыжын камгалажыр чаагай үүле сеңээ таварышкан-дыр. Өскен-төрээн Тывадан ырап, аваң-ачаң, төрелдериң, ынак душтууң-биле элээн үр үеде чарлып чоруур апарган-дыр сен. Баштайгы үеде эргим кижилериң, эш-өөрүң, өскен булуңуң сактыр боор сен. Шериг амыдырал белен эвес болгай, чамдык бергедээшкиннерге таваржырың чадавас.

Ол ажырбас, кижи бергелерге таварышкаш, харын каңналыр, дадыгар болгай.

Ол дээрге чүгле эге хүннерниң хөөнү-дүр. Элээн үе эртер, шериг хепти кеткеш, дайынчы даңгыракты хүлээп ап, күчүлүг чепсекти холга алыр сен. Ёзулуг шериг амыдыралың ынчаар эгелээр. Ынчан Төрээн чуртувустуң ыдыктыг кызыгаарын чаа, оң сес харлыг оолдар — совет дайынчылар бүзүрелдиг-биле камгалап турарын билип, чоргаарланыр бис. А сээң солдат албанынга шак, минута бүрүзү үнелиг, хуваалдалыг, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдер, практиктиг кичээлдер-биле шыгырт долдунган болур.

Дайынчы белеткелден, өөредилгеден мооп-турупкан келзиңзе-даа, ырак Тываңче, ынак душтууң кысче ырлыг чагааны бижий бээр сен. Ынчан бичииден-не номчуп чаңчыккан «Шынныңны» сактып кээп, ооң «Революсчу, дайынчы, күш-ажылчы алдар» арнынга бодуңнуң шериг амыдыралың, чедиишкиннериң дугайын, чаңгыс кезекте эш-өөрүң солдаттарның канчаар албан эрттирип турарының дугайын бижиирин утпа. Бир эвес чогаал ажылы шенеп чоруур болзуңза, шериг темазынга хамаарышкан шүлүктериң, кыска рассказтарың, чураап, тырттырган чуруктарың-даа чорудуп болур сен.

Дайынчы болгаш политиктиг белеткелдерге чедиишкиннерни күзевишаан, солун чагааларың манап арттывыс, аныяк дайынчы.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези, № 9

—●—

АНЫЯК ООЛ!

УДАВАС СОВЕТ АРМИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫЗЫ АПААР СЕН. АҢАА БАРГАШ ДАЙЫНЧЫ ӨӨРЕДИЛГЕҢ, ЭШ-ӨӨРҮҢ ДУГАЙЫН БИСКЕ БИЖИП ТУР.

—●—

Сибирьниң Кызыл Тук орденниг шериг округу. Бо округтуң дайынчылары мергежилин бедидер талазы-биле бедиткен хүлээлгелерин күүседир дээш эрестиг ажылдап турар. Ол чарыштың бирги одуруунга улуг лейтенант коммунист Н. Шахтаринге командылаткан мотоадыгжы батальонунуң дайынчылары үнген. Каш удаа эрттирип келген шериг өөредилгелеринге олар эң бедик белеткелдиин көргүскен.

ЧУРУКТА: мотоадыгжы батальонунуң командири Н. Шахтарин бөлүк дайынчылары-биле.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХОВУНУҢ ЭЭЗИ

— Ой, далайым, чүү кончуг тол ыйнаан бо! Коргар чүрек чок, кажаа чанынга малдар аразынга девээлеп турган аңдык бени эзер-чүген чок мунупкаш, доозунун буруладыр мөгзүп чоруй барды. Ыяш-дашка-даа хептели бээрийн-не мөн — деп, кырган-авам хелчок шыжыккан кирип келди.

— Баян бе? Аа, ол-даа дескел чок эр болгай аан. Аът мунупканда шаашкак-биле дөмей кижи болбазык-пе, кайызын андарлырыл ол — деп, кырган-ачам сердечок чугаалады...

Ол хүнден бээр хөй чылдар эртип, Ада-чурттуң Улуг дайыны-даа доозулган. Эки турачы Баян Баян-оолович Тюлюш өске өөрү-биле кады төрээн Тывазынче тиилелгелиг чанып келген. Ооң хөрээнде орден, медальдар чайнаан, бодунуң болгаш эш-өөрүнүң фронтучу амыдыралындан солун чүүлдерни биске чугаалап берип, чаңгыс чер чурттугларының айтырыгларынга харыылап, хөөреп турганын ам-даа утпаан мен.

Эрес-дидим, тура-соруктуг фронтучу— «Тиилелге» совхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи. Аңаа комсомолчу-аныяктар бригадазы тургустунган хүнден эгелээш, амга чедир ооң доктаамал кежигүнү болуп, трактористеп ажылдап келген. Б. Тюлюштуң шудургу күш-ажылын Совет чазак бедик-биле үнелеп, «Кур болгаш куруккан черлерни шингээткени дээш», «Күш-ажылчы шылгарал», «Күш-ажылдың хоочуну» медальдар-биле шаңнаан. Совхозтуң дирекциязы болгаш партком аңаа чемпион аттың ленталарын тыпсып, хүндүлел, мактал бижиктер, ертектиг белектер-биле хөй удаа шаңнап келген.

Баян Баян-оолович бо хүннерде бодунун байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, келир чылгы бедик дүжүттүң магадылалы—күскү чер ажаадырылгазын кыска хуусаада бедик шынарлыг кылдыр чорудар дээш бүгү күжүн салып, кызымаккай ажылдап турар. Ол—Чедер ховузунуң ёзулуг ээлериниң бирээзи.

З. ТЕЖИТ.

Кызыл район.

Социалистиг чурттарның армияларының дайынчылары боттарының дайынчы болгаш политиктиг белеткелин бедидер дээш кады ажылдажылганы калбартып турар.

Бо чурукта Совет Армияның болгаш ГДР-ниң Улусчу национал армиязының дайынчыларының ээлчеглиг ужуражылгазын көргүскен. Шериг машиналарның башкарыкчылары совет дайынчылар-биле обер-фельдфебель Х. У. Курттуң (оң талазында) ниити даалганы чугаалажып ап турары.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Төөгүлүг черлерниң бирээзи

Улуг-Хемниң Даг-Ужу—Тывада төөгүлүг черлерниң бирээзи. Тываның араттары маңаа кыдат эжелекчилерниң бир отрядын чылча шапкан. Ол тулчуушкунга киришкен кижилерниң бирээзи мээң кырган-ачам Кыргыс Шивит-Дамбаның чугаазын аныяктарга сонуургадыксадым.

Тывага революцияның кидин-не өскүп турган үезинде кыдат милитаристерниң отрядтары биске чедип келгеш, элээн хөй черлерни эжелеп алгаш турган. Даштыкы эжелекчилерни чурт иштинден үндүр ойладыр сорулга-биле тыва араттар боо-чепсектиг отрядтарны тургузуп, орус партизаннарның күжүнге даянып турган.

1921 чылдың чазынында Улуг-Хемниң болгаш Чаа-Хөлдүң араттары Чашпанныг-Булуңга чыглып келгеш, кыдат эжелекчилерни чылча шавар дугайында дугуржулганы кылган. Араттарның бо шимчээшкинин Семен Бүлчүң баштаан. Маңаа 80 ажыг кижи чыылган. Оларның аразынга Чодурааның Донгак Дамдынчап, Арысканның Донгак Сарыгбай, Кыргыс Тас-оол, Ондар Сарыг-оол болгаш оон-даа өскелер турган.

Чүс ажыг кыдат шериг боо-чепсек-биле эки хандыртынган турган. Даг иштин үттээш, 2 пулемётту база тургузуп алгаш турганнар.

Он шаа ланчылыг, 7 бырдааныг тыва партизаннар бо тулчуушкунга кажар арганы ажыглаан. Олар ийи үстүп алгаш, кыдаттарны атакалаан. Даң бажында бир бөлүк Чашпанныг-Булуңдан, хем талазындан от ажыда бээрге, дайзын бүгү күжүн олче октапкан. А өске бөлүктүң араттары даг артындан халдап келген. Ийи таладан бүзээлеттирген дайзын шак ынчаар чылча шаптырган.

Бистиң школачыларывыс тулчуушкун болган бо черде — Даг-Ужунда тураскаалды тургузуп каан.

С. САРЫГ,
башкы.

Арыскан суур.

ФОТО-ЧУРУК ТОДАРАТТЫНГАН

Михаил Васильевич Фрунзениң дугайында бижээн номнарда улуг полководчунуң бир чуруу үргүлчү кирген турар. Ол чурукту 1909 чылда Владимир хоорайның кара-бажыңынга тырттырган. Политиктиг хоругдаттырганнарны хаанныг Россияның каргыс шагдаалары кажан-даа чурукка ынчаар тырттырбайн турган деп чүве билдингир, а бо чурукту кайы бир хоорайның чурук тырттырар черлеринге кылган ышкаш сагындырар. Ында М. В. Фрунзе хостуг шөлээн олуруп алгаш тырттырган. А кара-бажың чериниң истекчилери хоругдаттырган кижиниң арнын мурнундан дорт, хажызындан чиге чурукка тырттырарла болгай.

Үр чылдарда ужуру билдинмейн турган бо чуруктуң төөгүзүн Владимир областың күрүне архивиниң ажылдакчызы Л. В. Горькова чоокта чаа тодараткан.

Владимир хоорайга шаанда адып өлүрер деп шииттирген кижилерниң оршээл кедерел дилээн билдириишкиннериниң аразындан бир саазынны ол тып алган. «Адып өлүрер деп шииттирген Михаил Васильевич Фрунзениң хереэ» деп бижиктиг папкада мындыг билдириишкин чораан:

ДИЛЕГ-БИЛДИРИИШКИН

Дээрги инспектор, төрелдеримче чорудар чурукка тырттырып алырын мээңэ чөпшээрээриңерни дилеедим.

М. Фрунзе.

27. 1. 1909 чыл.

Бо билдириишкинни округтуң шериг суду ону адып өлүрер деп шиитпир хүлээп алган соонда каш шак болганда Фрунзе бижээн. Хаанныг эрге-чагырга Фрунзе амы-тынын арттырар дугайында дилег киирер боор деп кордап турган. Чанып-сыныш чок революсчунуң сөөлгү дилээ мындыг болган. Ынчангаш кара-бажыңның эмчизи бо чурукту тырттырган. Ында аныяк Фрунзе кандыг-даа муңгарал чок, эрес-хөглүг көстүр. Дуңмазы урут акызының амы-тынын өршээр дугайында хаанга өргүүдел киирер деп турарын дыңнааш, Фрунзе ону соксаттырып каан.

Фрунзе шиитпириниң күүселдезин манап, кара-бажыңга ийи ай ажыг орган. Хөй-ниитиниң негелдези күштелип келгенинден хаанныг эрге-чагырга ол шиитпирни бүгү назынын шөлүгеге эрттирер деп шиитпир-биле солаан.

В. ПАШИН.
(СЭТА).

БЕЛЕК-САД

Оон бээр чээрби чыл ашкан. Фронтудан халажып келген дайынчылар тудуг организациязынга кирип алгаш, Джамбул хоорайның чоогунга суг хөөлбээ тутчуп турган.

Тудуг ажылдары доостур чоокшулап орда, курлавырда старшина В. Фенько өөрүнге мындыг сүмени кииргени:

— Чоңга ажыктыг эки үүлени бүдүрдүвүс. Шуптувус фронтучулар болгай бис. Чонувуска база бир тураскаалды арттырып каалыңар. Хөөлбектиң эриинге яблок сыптарындан олуртуп каалыңар.

Өөрү ону деткээн. Боттарының акшазын чыгаш, 2 муң хире чимис сыптарын садып алгаш, олурткан.

Ам бо хөөлбек чоогунда санаторий ажылдап турар. Фронтучуларның олурткан сады бо чылын ында дыштаныып, эмнедип турар кижилерге 20 тонна ажыг яблокту берген.

П. УМНУШКИН.

УТТУНДУРБАС

30 ЧЫЛ АШКАНДА

Ортаа-Азияның «Энерготудуг» трезиниң механизастаттынган колоннзаның нормировщиги Янина Станиславовна Станкевичиниң амыдыралынга чоокта чаа улуг өөрүшкүлүг болуушкун болган.

Ону бир-ле хүн Экибастуз хоорайның шериг комиссариадынче чалаан. Ол аңаа чеде бээрге, комиссар Польша Улус Республиканың беш дайынчы орден, медальдарын байырлыг байдалга тывыскан.

Совет Эвилели чурттуг поляк кыс Янина 16 харлыында Ада-чурттуң Улуг дайынынче чорупкан. Ол дайынның баштайгы хүннеринден эгелээш төнчүзүнге чедир тулчуушкун шөлүнден үнмээн, медицина сестразынга ажылдап турган. Ол баштай Совет Армияның, сөөлүнде Польша Шеригниң дайынчылары-биле кады тулчуп чорупп турган.

Совет, поляк хөй дайынчыларның амы-тынын камгалап алганы дээш Станкевич ийи чурттуң дайынчы орден, медальдары-биле шаңнатткан.

М. СТЕШЕНКО.

• • •

ИЙИ МАРИЯ

1943 чылдың сентябрь айының бир хүнү мээң уттундурбас. Ынчан фронтуже шериг техниказы аппар чыда, Валуйка станциязынга доктаай берген бис. Хенертен фашист самолёттар бо станцияже халдааш, баштайгы удаада агаарга удур камгалалдың зениткаларын узуткап каапты.

Бистиң эшелонувуска агаардан камгаланыр зениткалар база чораан чүве. Вагоннарны станция ажылдакчылары адыргылааш, ырадыр сөөртүп эгелээн. Зенитчик уругларывыстың бирээзи Мария Масютенко көстүп келди.

— Чүге боолавайн тур силер!—деп алгырдым.

— Кыстарывыс шуптузу өлүртүп кагдылар — диди.

Шынап-ла ындыг болду. Зенитчик кыстардан ийи кижи арткан. Мария Конратьева, Мария Масютенко үжелээ зениткалар чүдүрүп каан платформаже маңнажыптывыс. Ырап бар чыткан платформага чеде маңнааш, бир пулемётту, элээн хөй ок хааржактарын дүжүр октап алдывыс. Пулемётту буттарының кырынга тургускаш, самолёттарны боолап-ла эгеледим. Уруглар ок шуудуп турдулар.

Фашистер бисти атакалап эгеледилер. Мен ок хааржактарын тудуп алган, уруглар аар пулемётту аргашкан ыңай-бээр маңнажып, бичии чай кадында пулемётту тургуза тырткаш, боолап-ла турдувус. Ийи самолётту дүжүр атканымны эскерген мен.

Агаарга шүүргеден турган самолёттарның ыыды хенертен чиде берди, ырак-ла апарган. Станцияның начальниги Н. Благонравов биске чедип келгеш:

— Фашистерниң чеди самолёду сөөлгү оруун мында тыпканы сээң ачы-хавыяаңдыр ийин—дидир.

Чеже самолётту дүжүр атканымны билбээн мен. Ийи орус кыс—ийи Маша эвес болза чааскаан чүнү канчап шыдаар турган мен деп бодап, менде ам-даа артып калган ийин.

Л. КОНДРАТЬЕВ,
курлавырда капитан.

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын радиодан дыңнап, солун, сеткүүлден номчааш, бистиң амыдырал хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери боттарының социалистиг улуг Төрээн чуртунуң чедиишкиннеринге сорук кирип, моон соңгаар улам улуг күжениишкинниг, үре-түңнелдиг ажылдаарын хүлээнип турарлар. Партия Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев бодунуң ол хайы утказыг делгереңгей чугаазынга бистиң чурттуң экономиказын, кедээ ажыл-агыйын болгаш культуразын улам ындай хөгжүдериниң арга-курлавырларын айтып, моон соңгаарты сорулгаларны тодараткан. Эш Л. И. Брежнев бүдүрүлгениң ажыктыг чорууп улгаттырарының болгаш продукцияның шынарын экижидериниң эргежок чугулазын база катап онзалап демдеглээн.

Шагаан-Арыгның амыдырал-хандырылга комбинадының ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг сорулга туруп турар. Комбинат бо чылдың тос айларында чонга ачы-дуза чедирериниң планын 104,1 хуу, оон иштинде кедээниң ажыл-ишчилеринге —111,8 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо-ла үезинде түңнелдер-биле деңнээрге, чүгле ачы-дуза чедирериниң хемчээли улгаткан эвес, харын база ооң хевирлери улам көвүдеп, шынары экижип турарын район Совединиң сессиязынга демдеглээн.

Моон мурнунда чылдарда хептерни аянныг-чараш кылдыр даараар, бүдүүр болгаш септээр талазы-биле улуг четпестер бар турган. Ол ышкаш амыдырал техниказы — хеп чуур, арыглаар машиналарны, соодукчуларны септеп, селиири база четпестерлиг боор, чоннуң талазындан хомудалды болдуруп турган. Чыл эгезинден тура артык кезектерни тыптынып, ажылдың шынарынче улуг кичээнгейни салып келгенинден комбинат планныг даалганы ажыр күүседир аргалыг болган. Бистер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаар болгаш чаартыкчы, тывынгыр санал-оналдарны калбартып, деткииринче кичээнгей салып турар бис.

Амыдырал хандырылга комбинадының ажылынга эң чугула чүүл — хүлээп алыр пункттуларны чоннуң чурттап турар черлеринге, тодаргайлаарга, колхозтар болгаш совхозтар төптеринге тургузары болурун практика көргүскен. Ынчангаш бистиң Улуг-Хем районнуң хандырылга комбинадының ындыг хүлээп алыышкын пункттулары суур бүрүзүнде бар апарган деп чугаалап болур. Сөөлгү үеде кедээниң чонунга ачы-дуза чедирериниң планныг даалгазы чогум-на ынчангаш ажыр күүсеттинип турар. Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының иштики корум-чуруму экижип, чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чорук болбастаан.

Комбинатта социалистиг чарыштың түңнелдерин ай, квартал санында үндүрүп турар, ажыл төлевириниң фондузундан шаңнап-мактаар акша-хөреңгини тускайлаан. Материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкинниң доктаамал болурундан кижилерниң бүдүрүкчүлүг, эки шынарлыг ажылдаарынче чүткүлү улгадып турар.

Комбинаттың бригадаларының аразында чарышка тос айлар түңнелин ёзугаар Л. Маркелованың удурткаңы аныяктар бригадазы бирги черни алгаш, шилчиир вымпелди, акша шаңналын алган. Бригаданың эки ажылдаарынга оон удуртукчузу улуг рольдуг боор турар. Л. Маркелова чүгле мурнакчы ажылдап турар эвес, харын хой-ниитиниң ажылынга база эки киржип, чаа, мурнакчы саналдарның эгелекчизи боор келген. Ол — Шагаан-Арыг хоорай Совединиң депутады. Л. Маркелова бодунуң профессионал мергежилин улам бедидип, техникумда заочно өөренип турар. Комбинатта үр үеде ажылдап, бүдүрүлге көргүзүглерин бедидип турар кижилер эвээш эвес. Оларга даараныкчылар Г. Танзырын, М. Бадыжык, Е. Васильева, М. Сорокина, В. Светлобова, Е. Бочегурова, быжыкчылар О. Моңгуш, Н. Назарова, парикмахерлер Х. Сюрюн, Т. Коробейникова, чолаачы О. Каадыр-оол, кассир Н. Кураева болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Амгы үениң бүдүрүлгезиниң техниктиг баазазы быжыгып, нарыыдаап, ынчангаш анаа ажылдаар кижилерниң билиг-мергежилин бедидери — кол айтырыг. Бо айтырыгны чугула деп көргеш, комбинаттың баштаар чери ажылдакчыларының техниктиг белеткелин бедидерин бирги чергениң деп санап турар. Чыл төнчүзүнге чедир он беш кижиниң мергежилдилин бедидип, өөредирин социалистиг хүлээлгеде айыткан. Бо хүннерге чедир чеди кижиге билиин бедиткен шынзылгалы тывыскан. Хепте быжып, даараарының профессиязын чедип алыры-биле Казаньда 3, Куйбышевте—1 кижини өөредип турар. Ол ышкаш комбинаттың бодунда болгаш Кызылда өөредилге комбинаттарында бистиң кижилеривис база бар.

Комбинаттың чамдык эргижирээн дериг-херекселдерин солуп, машина-техника-биле четче хандырарының айтырыы чугула сорулгаларының бирээзи боор турар. Чүгле ындыг таварылгада Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинады шынарының болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы — оңгу беш чылдың даалгаларын доолдур болгаш ажыр күүседип шыдаар.

Ш. ШИЛИМАА,

Шагаан-Арыгның амыдырал хандырылга комбинадының директору.

Дээжи-кежиин бараалгаткан

Оңгар-Ховуга ам чеде бээр болзувусса, тараазын ажаап каапкан аңгыстар-биле черлелештир, күчүлүг кировчуларга хөрзүнүн келир чылга белеткей үндүредир аңдарган черлерниң кара дилиндектериниң ак харга бастырганын көөр бис. Ужу-кыдыын ол-бо талазында чаңгыс көрүш-биле харап көре албас ол делгем ховучазын өң кирип, ногаарарграш, күске чедир арбын дүжүттүң алдын-сарыг өңү-биле шыптынган турган.

«Коммунизмниң херели» колхозтуң № 1 хову бригадазының ажыл-ишчилериниң, комбайнерлериниң, механизаторларының күскү чымыштыг ажыл-ижиниң ачызында Оңгар-Ховунуң дээжи-кежии — тараазы чоннуң элбекшилдиг аъш-чем столунче аъткартынган. Оларның бирээзи — хоочун комбайнер Андрей Балчин-Хөөвич Оюн. Оңгар-Ховунуң болгаш колхозтуң тараа шөлдериниң дүжүдүн ол ам 18 чыл улаштыр ажаамып келген. Ынча чылдарның иштинде ооң ажаап алган тараазын чаңгыс черге урар болза, улуг-ла даг болур ийик.

Күскү чымыш келир-ле, Андрей Балчин-Хөөвич бодунуң ынаныштыг каргыраалаар демир «аъдын» мунуптааш, карак четпес делгем ховунуң чалгып турган сарыг сыптарын машина кузовунче саарлып турар тараа кылдыр хуулдуруп эгелээр.

Эрткен чылгы дүжүт ажаалдазынга эш-өөрү-биле кады эрес-шудургу ажылы дээш А. Оюн найырлдың туристиг аянчоруунче баар халас путевка-биле шаңнаткан. Бо чылын ол 360 гектар черниң тараазын тавычалай кестиргеш, 500 ажыг га черниң тараазын бастыргаш, колхозта дүжүт ажаалдазының тергииннериниң бирээзи болган.

Мурнакчы хоочун комбайнерниң хар-назыны улуг-ла дегүвээн. Даштындан көргеш ону ам-даа аныяктарның одуруунга-даа киирип болур. Күш-ажылчы оруунче комсомолдан аъткарткан таражы аныяктарның идегелдиг өңнүү, эжи. Комбайн — нарын механизмнерлиг, болгазын техника-ла болгай. Ооң тургузуун, ажылдаарын, кезектерин, канчаар эдилээрин чедир билбес болза кедилиг ажылдай албас сен. Хөй чылдарда дүжүт ажаалдазынга көрбээни, таварышпааны чок комбайнер аныяк, чаа ажылдаан эштеринге, комбайнерлерге арга-сүмезин берип, үрелиишкиннерин эдип бээр, дүжүт ажаалдазының мурнуку шугумунче оларны эдертип үндүрер дагдыныкчы.

Оон дагдынып алганнарының бирээзи Геннадий Оюн ам чаа-ла ийи чыл комбайнерлеп турар. Комсомолчу комбайнер бо чылын үлегер-дуржулганы шиңгээтпишаан, 480 гектар черниң тараазын кестиргеч. Черни аңдарып, тарааны чаштырып, суггарып, карактап, өстүрүп, ажаап ап турар Андрей болгаш Геннадий Оюннар ышкаш хоочун болгаш аныяк күш-ажылчы кижилерниң холу-биле Оңгар-Ховунуң дээжи-кежии чонга бараалгаттынар.

ЧУРУКТА: комбайнерлер Андрей болгаш Геннадий Оюннар сөөлгү гектарларның тараазын ажааган соонда.

М. СААЯНЫҢ фотозу.

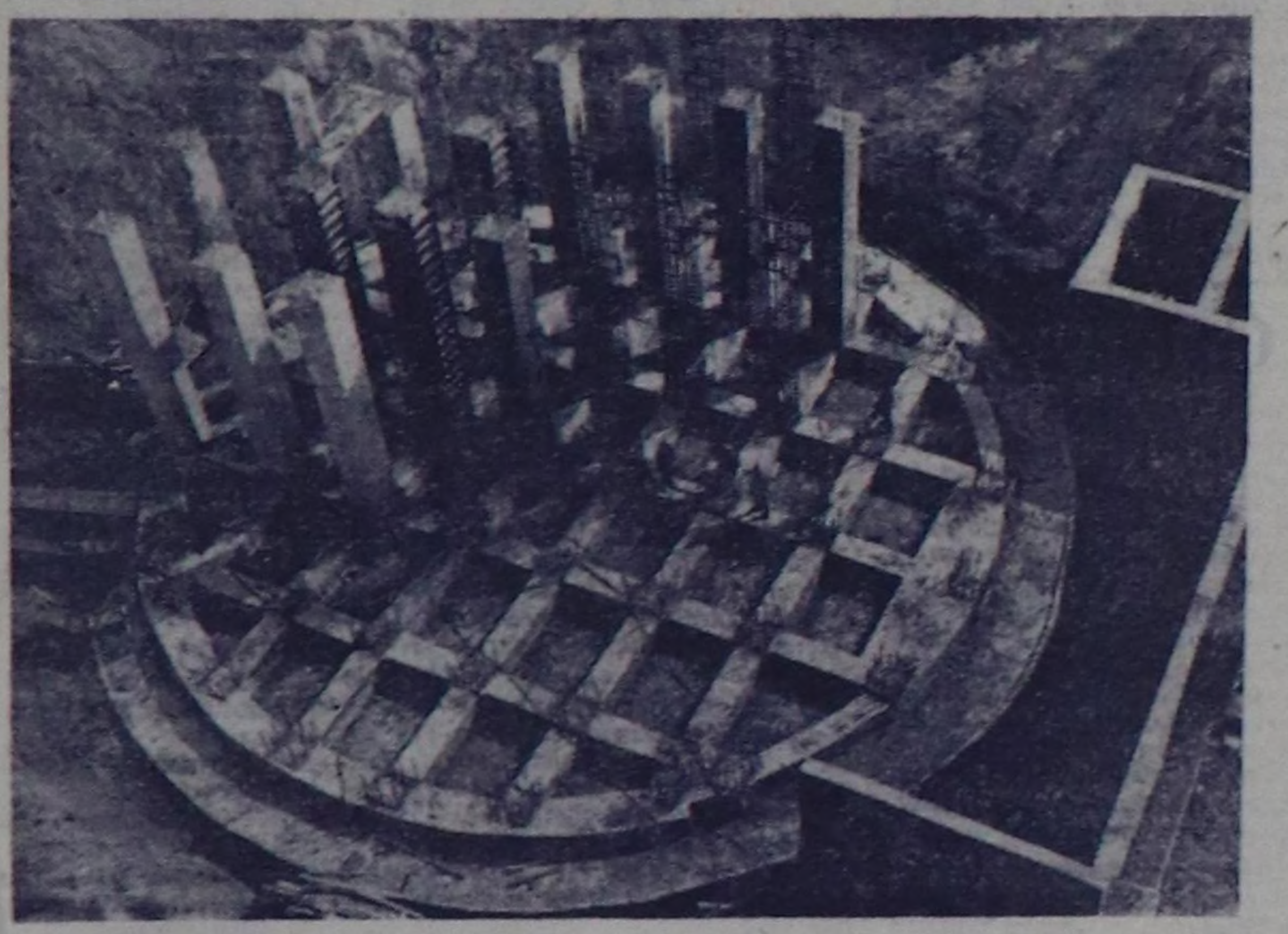

«Донбасстың хөмүр-даш үлетпүрүн улам ындай хөгжүдериниң база ону техника талазы-биле чаартып чепсеглээриниң талазы-биле хемчеглерни боттандырар» деп «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» чугаалаан.

РОСТОВ ОБЛАСТЬ. Донбасстың чөөн талазында антрациттер курлавырының талазы-биле эң-не перспективтиг районнарның бирээзи болур Зверево-Грязновскиде хөмүр-даш-биле байлак чаа черни шиңгээдип алыр талазы-биле ажылдар кидин түлүк чоруп турар. Ында чылда 11 миллион тонна хөмүр-дашты бээр үндүрер элээн каш улуг шахталарның болгаш арыглаал фабрикаларының тудуун эгелээн.

ЧУРУКТА: «Обуховская-Барыын» деп чаа туттунуп турар шахта-биле кожа үүрмек концентраттарның складының бункерлерин тудуп турары.

В. ТУРБИНИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаzy).

КЫШТАГЛААЛАК

Чөөн-Хемчик районнуң девискээри элээн кылын харлыг болза-даа, Ишкиннер, Шеле, Ийме ынчаар кара. Шеледе «Сүт-Хөл» совхозтуң шээр малының бир бригадазы бар. Малчыннар уурук-суурукталп кышкы турлагларынче көжүп эгелээн.

Хөр-Тайганың хөй каът дагларының эдектери — элбек одарлар ол. Оларның бирээзинде, тарамык хола-хараганныг ховужукта, кодан хөй оъттап чор. Коданның кадарчы ээзи-биле ужуражып, ооң күш-ажылчы амыдыралын таныжары-биле даштарлыг, хорумнарлыг черлерни ооп, одарда коданче шиглентивис. Чоокшулап орувуста, хойжу хоюн оожургады дайгыргаш, уткуй чортуп ор...

Шеле бригадазының малчыны Тенек-оол Байыр-оолович Ондар ажыл-ижин биске кысказы-биле чугаалап берди. Совхозка ол дээре малчын дидиртип, ниитиниң шээр малын он үш чылда малдап келген. Хойжулап эрткен күш-ажылчы чылдарында төрээн совхозунга каш-каш чүс хураганнарны өстүрүп берген.

— Эрткен чылын малдаан коданывыска таарымчалыг ажаалга-тежээлдени хандырып ажылдааш, төрүүр чүс хойдан-на 100 хураган, хөй бүрүзүнге онаалштыр 2,5 килограмм дүк алдывыс. Эрткен чылдарда күш-ажылчы чедиишкиннивисти быжыглавышаан, СЭКП-ниң төөгүлүг XXV съездизиниң шиитпирлеринге улам сорук кирип, оңгу беш чылды хуусаа бетинде күүседириниң күш-ажылчы ээлчээнде туржуп тур бис. Бо чылын чүс хойдан-на 90 хураган алыр деп хүлээлгени алган бис. Биске турган төрүүр кодан арбын беримче берип шыдавас апарган. Ынчангаш аныяк сараджа уксаалыг кодан хүлээп алгаш, хураган-биле хүлээлгевис чедирбедивис, а дүк-биле бир башка онаалштыр 2700 граммны алдывыс. Беш чылдың ийиги чылында эки чедиишкинниг ажылдаарын илергейлээр-дир мен — деп, Тенек-оол Байыр-оолович чугаалады.

Ук малчын Шүүлүт-Ховужукта кыштаанда септелге-селиилгени кылып алган. 10 тонна сигенни кезип белеткээш, кыштаанда чедирген. Кургаг өдекти хөйнү бөлүп алган.

— Бистиң совхозтуң Сайырда хойжу бригадазында Байыр-оол Сат-биле социалистиг чарыштыг мен. Оон-биле ужуражып четтикпедим. Кыштагже көжүп, аалдавып алгаш, ол эш-биле хөөрежир апаар-дыр ийин. Чарыштыг болганда, бот-боттарының ажыл, амыдыралын сонуургажып, арга-дуржулгазын солужары чугула — дээш, коданынче чортуп чорупту.

«Өгге келген кижи аъш эрни ызырар». Хойжунуң аалынга келдивис. Кадайы Анзалмаа Натпит-ооловна бичии уруглары-биле аалының ажылын кылган тур. Ол — Чөөн-Хемчик район Совединиң депутады. Чоокта чаа район Совединиң отчёттуг сессиязынга чораан, сессияның ажылының түңнелдерин округунуң соңгукчуларынга чугаалап берип чорааны ол чугаалады.

— Бистиңде хар амдызында чагбаза-даа, сугну машина сөөртүп экеп турар. Каш хонуктан кыштаглаар бис. Коданывыска доруктуруп өстүрген 280 ажыг баш хураганывысты совхозка менди дужаадывыс. Бис ам үш чүс сараджа малдап ор бис — деп, ол тайылбырлады.

Олар-биле байырлажып, ажыл-херээнге чедиишкинни күзээш, чоруувус уламчылаптывыс.

М. СЕВЕН.

ШЫНГА ЧАГААЛАР

Репортаж

Байырлал-биле

Кызылдың төп харылзаа беллдиринде, бо хүннерде өске бүгү албан организацияларда, бүдүрүлгелерде дег, ажыл-иш хайнышкынныг. Улуг Октябрьның 59 чылының байырлалы чоокшулаан тудум, коллективиниң ажылы чай-соксаал чок чоруп турар.

Байырлалга уткуштур төрүл-төрелинге, эш-өөрүнге, чоок кижилеринге байыр чедирген чоннуң ажык чагаалары, телеграммалары анаа-даазындан 20 катап көвүдээн, белек-селек шилчидилгелери 2 катап өскен.

— Бо бүгү коллективтиң кежигүн бүрүзүн улам шалыпкын ажылдаарынче мобилизастап, ажылга харыысалгалыг, кичээнгейлиг болурун негеп турар. Чүге дээрге чагаа-бижик, шилчидилгелерни чогуур үезинде ээлеринге чедирер дээш бүдүмчелиг, шимченгир болурувустан ажылчы чоннуң байырлалда сеткил-хөөнү улам бедик, хөглүг болурун билип, ол дээш каш дакпыр күжениишкинниг ажылдап турар бис — деп, харылзаа беллдириниң начальнигиниң оралакчызы Р. Чакаренко чугаалады.

Телеграфистер өрээли. Шупту аныяк уруглар мендилежир безин чай чок ажылдаан олурлар. Телеграфистер станциязының начальниги, улгады берген назылыг болгаш хөглүг, эвилең чаңныг Полина Меркурьевна Шевцовага ужуражы бердим. Даашимээнге арай бергедежип чугаалаштывыс.

— Анаа хүннерде 3 муң хире телеграммаларны хүлээп ап турган болзувусса, ам Октябрьның улуг байырлалының келгени-биле чаңгыс ноябрь 1-ниң хүнүнде безин 4.700 ниаы-бүрү телеграммаларны хүлээп алдывыс. Сөөлгү хүннерде оон-даа көвүдээн. Бистиң коллективте калбарган социалистиг чарышка цех эки түңнелдерлиг болган, чаалап алган Кызыл тугувусту ам-даа салбаан бис. Ажылчын күжү эвээш, аныяктарны өөредип алыры-биле организацияда чамдык бергедээшкин тураа-даа, дүн-хүн чок ээлчеглиг ажылда бистиң телеграфистеривис, радистеривис эки ажылдап турар. Телеграфистер Любовь Суртаева, Галина Краснощёкова, радист Галина Казакова, экспедитор Людмила Анкудинова оларның ажылынга бистиң төп харылзаа беллдири чоргаарланып турар — деп, өөрүшкүзүн ол илеретти.

Чаа келген почтаны чонга дүрген тарадып, чедирип турар почтачыларның ажылы база-ла чай чок. Амгы үеде бо организацияда шупту 18 почтачылар ажылдап, кызылчыларның күзенчиг аалчылары апарганнар.

— Бисте почта тарадыкчылары чогуур негелде ёзугаар чедиишкейн турар чүве. Ынчалза-даа ажылынга харыысалгалыг, эрес, кашпагайлар — А. Султрекова, Н. Власова оларның үре-түңнелдиг ажылын мактап турар бис — деп, почта чедирер килдистиң бригадири А. Колумаева чугаалап турду. — Н. Власова 16 харлыында-ла манаа ажылдап эгелээн. Ол — 7 чыл ажыг үеде ак сеткилдиг ажылдап, ажылынга улам мергежип, чаа ажылдап киргеннерге дузалап турар болгаш коллективтиң хөй-ниитичилериниң одуруунга туруп келген.

Почта чедирер килдистиң өрээлинге кире бээрге, чаа келген почтаны тус-тус участоктарынга чедирери-биле ылгай салып, демдеглел кылып олурда почтачы кыстарның мергежээнин, шалыпкызын, өөренгениң кижи магадаар. Шупту аныяк кыстар каткы-хөглүг, өөнбаштактыг ажылдаан турлар. Килдис начальнигиниң хүлээлгезин күүседип турар Антонина Степановна Золотухина база-ла үстүнде чүүлдерни бадыткап, байырлал бүдүүзүнде бо коллективтиң күш-ажылчы кедурлүүшкүнүн чоргаарал-биле дыңнатты.

В. САТ.

ЭДЕ КӨРГЕН

Эрзин райпозунуң коллективи бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шудургу демисешпишаан, тос айларның планныг онаалдаларын чедиишкиннииг күүсеткен.

Бо түңнелдерни чугаалажып көрүп, моон соңгаарты сорулгаларны тодарадып тура, коллективтиң чамдык мурнакчылары хүлээлгелерин эде көрүп, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Чижээ, хоочун коммунист Анай Дагылбаевна Ондарның удурткаңы № 1 аъш-чем магазинниң садыгжылары комсомолчулар В. Моңгуш, Г. Дамба олар чыл планын декабрь 25-те күүседирин, пландан ажыр 50 муң рубльдиң бараанын чонга садарын хүлээнген. Олар коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп атты чедип алыр дээш ажылдап турар.

Районда өске-даа комсомолчу-аныяктар бригадалары оларның үлегерин эдерип, чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг хүлээлгелерин эде көрген. Чижээ, үлетпүр бараанннар магазининиң № 1 салбыры (эргелекчизи З. Будү) чыл планын декабрь 15-те күүседирин, пландан ажыр 9 муң рубльдиң бараанын чонга садарын хүлээнген. Ол ышкаш ажыглагыйн бараанннарының магазини (эргелекчизи И. Уржук) чыл планын ССРЭ Конституциязының хүнүнде күүседирин, чыл төнчүзүнге чедир 5 муң рубльдиң бараанын пландан ажыр чонга садарын хүлээнген.

Д. НОРЗАЕВ.

ШЕФЧИЛЕР

Жданов аттыг совхоз тараа ажаалдазын доозупкан. Ынчалза-даа шөлде саваң ажаар талазы-биле ажыл үргүлчүлевишаан. Ажылдың темпизин улам дүргедедири-биле эрткен дыштаныр хүнде шеф организастаан. Үжен ажыг кижи тележкалыг 6 тракторга, 4 автомашиналарга саванны бөлүп, чүдүргеш, өөртан 18 километр черде Хөлчүк салбырга чедирген. Шефтээшкинге Көпеек Моңгуш, Татьяна Моңгуш, Моңгун-оол Куулар, трактористер Биче-оол Дамбыл-оол, Чогуур Доңгак, чолаачылар Начын-оол Доңгак, Алексей Серен эрес-шудургу ажылдааннар.

Совхоз столовайзының эргелекчизи Сарыг Көагарның шефчилерге амданныг чем белеткээнин демдеглээри чугула.

Д. ШУЛУУ,
Улуг-Хем районнуң
Ак-Тал сууру.

Бүзүрелди шынзыдар

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырында бо чылын хөлүшкак бараанннарның чаа магазини ажыглалга кирген. Кызыл-тайгажылар тудугжуларның белээн улуг өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, оларга четтиргенин илереткен.

Чаа магазинге кире бээрге, оон арыг-силии, бараанннарны көрүштүг кылдыр делгеп салганы кижини чайгаар-ла хаара туда бээр. Садып алыкчылар оон куруг үнмес, ында хүн-бүрүнүң хереклел бараанннарының бүгү хевирлери бар.

Магазинниң садыгжызы Е. Ховалыг бистиң салбырга хөй чылдарда садыгжылап, эки ажылы-биле чоннуң бүзүрелин, хүндүткелин чаалап алган. Кызыл-тайгажыларның бедик идегелин ол шынзыдып шыдаар дээрзинге бүзүрел улуг.

С. ТЮЛЮШ.

АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Чөөн-Хемчик — республикада чоң-даа, девискээр-даа талазы-биле улуг районнарның бирээзи. Ооң төвү Чадаана хоорайда амыдырал хандырылга комбинады ажылдап турар. Комбинат бүдүрүлге планын 87 хуу күүсеткеш, бо эрткен тос айларның планын чедир күүсетпээн.

Комбинаттың чонну хандырып турары кошкак. Амгы үеде хоорайда баш дүгү таарар чаңгыс чер ажылдап турар. Ында ажылдап турар мастерлерниң эвээш болганындан келген улус хөй үе чидирип, үр манаар ужурга таваржып турар.

Районнуң суурларында баш дүгү таарар черлер чок, ынчангаш суурнуң чурттакчылары хоорайже баар ужурга таваржып турар. Кедээниң ажыл-ишчилеринге, ырак-узак черлерде малчыннарга дуза чедирип, оларның чагыгларын хандырар талазы-биле айтырыг кошкак тургустунган.

Мурнуку чылдарда амыдырал хандырылга комбинадындан чурук тырттырар, идик-хептиң чагыгларын хүлээп алыр, баш дүгү таарар, эт-херекселдер септээр мастерлер тускай график ёзугаар чоруп турган, ам бо чылын ындыг үнүүшкүннер организастаттынмаан. Бо айтырыгны херекке албайн турар.

Чурук тырттырар чер чүгле Чадаана хоорайда бар, ынчангаш паспорт, комсомол билеттерин солуп турар үеде, черле чурукка тырттыртып алыр дээш хоорайже 4—5 хонук чоруур ужурга таваржып турары чонга кончуг таарымча чок. Бо талазы-биле айтырыгны Ишкин, Сүт-Хөл, Аллан-Маадыр кедээ Советтеринге, район Совединиң күүсекчи комитединге каш-даа удаа тургускан, ынчалза-даа ук айтырыг шиитпир чок артып каан турар.

Чурттакчы чоннуң бажыңнарынга септелге чорудар талазы-биле айтырыг барык уттундурган. Бажың чугайлаар чугайны садарын чон ортузунга комбинат организастаар ужурлуг. Чугай садып турган ларёк бо чылдың эгезинде-ле хагдынган. Ам чугай тып алыры бергедээн.

Аштадыры-биле дужаагап идик-хепти 2, 3 ай болгаш чагыкчыларга экеп бээр, азы өске суурларже чорудуптар таварылгалар тургулаан, ынчангаш чагыгның эвээш кирип турарының бир чылдагааны ында. Чоннуң чагыгларын кыска хуусаада, эки шынарлыг кылдыр кылып берип турарын чедип алыр сорулга-биле кандыг-даа хемчег алдынмайн турар.

Амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчыларының аразында социалистиг чарышты багай организастап, ай, квартал санында түңнелдерни үндүрбейн турарындан кайы бригада, цех мурнап турары билдинмес.

Коллективтиң бүдүрүлге хуралдарынга ажылдың чедер-четпезин, планныг онаалгаларның күүселдезин кошкак чугаалажып турары илереэн. Коллективте кижизидилге ажылы чогуур негелделе тургустунмаанындан лекция, беседа база өске-даа ажылдар чорувайн турар.

Чоннуң амыдырал хандырылга комбинады улустуң чагыгларын, хандырылгазын экижидер сорулгазын багай күүседип турар. Районнуң амыдырал-хандырылга комбинады (директору К. С. Саая), ында партия, профэвилел, комсомол организациялары бар аргаларны ажыглап тургаш, чоннуң хандырылгазын экижидер талазы-биле чогуур хемчеглерни алыр үе келбээн бе?

С. ОНДАР.

ШЫНГА ХАРЫЫ

Бо чылдың октябрь 22-де үнген № 249 солунда кышка белеткелге хамаарыштыр «Аазааашкындан ажыл-херекче» деп эгелиг рейд бригадазының материалын парлаан. Ук чүүлде республика найысылалы Кызылдың он ийиги кварталындан чамдык, эң ылангыя Топография кудумчузунуң 1 болгаш 3 дугаар хөй аал чурттаар бажыңнарының одалга-чылыдылга системазының кышка белен эвезинин, квартираларның соогунуң дугайын чижектер-биле көргүзүп, тодаргай фактыларга айыткан.

Бо чүүл талазы-биле кандыг түңнелди үндүргенинин дугайында Тыва коммунэнергонуң каттышкан котельнаялар бүдүрүлгезиниң начальниги В. Юшковтуң бистиң солуннуң редакциязынга дыңнатканы болза:

Рейд бригадазының «Шын» солунда бижээн четпестерин чайладырының талазы-биле чогуур хемчеглерни дарый алган бис. 12-ги кварталдың бажыңнарын Кызыл ЦЭС-тиниң чылыг четкизинге кожупканының соонда температураның куду турганының чылдагаанын илереткеш, төлевилел ёзугаар эткен. Амгы үеде Топография кудумчузунда чурттаганың 1 болгаш 3-кү бажыңнарының чадаларын база чылыдып турар апарган. Квартираларже чылыгны чогуур деңнелдиг берип турар.

Чонунга макталдыг

Кызыл-оол Колович Бичеией — топтуг-томаанныг, чонунга хүндүткелдиг чолаачы. Ооң адазы Бичеией Анчытович Кол Төжунуң база бир дээре аңчыларының бирээзи чораан. Шынап-ла адазының ажылгыр, кежээ аажы-чаңын оглу дээзэн.

Кызыл-оол Бичеией шериг албанындан халашкаш, «Тоора-Хем» совхозка чолаачылай берген. Совхозтуң дирекциязы аныяк кижиниң дааңган ажылынга кызымаан, бүдүштүүн көргеш, 1972 чылда анаа чаа автобус хүлээдип берген. Оон бээр дөрт чыл чедип турар. Төжуда кадамы ажык чер кайда боор: эзим-арга, кадыр-каскак, малгаш-балар дээш кандыг өруктар чогул. Ындыг берге орукка пассажирлер сөөртүрү чолаачыга улуг харыысалга. Чон мурнунга ажылдап, оларның мактал, йөрээлин алыры ындыг-ла белен эвес. К. Бичеией бо үениң дургузунда биче сеткилдии-биле, күш-ажылга бүдүштүү-биле чонунуң хүндүткелин чаалап ап, ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип келген. Ол чамдык аныяктар ышкаш арага-дарыга сундугуп, төлеп чок чорукту кажан-даа кылып көрбээн.

К. ШОЖУЛ.

Манап турар бис

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз биле Чадаана хоорай аразында улуг машина оруунуң адаа талазында № 1 КМК-га хамааржыр чаа хевирниң ийи аал иштиг чурттаар бажыңнарлыг бичии сууржугаш тургустунга-ла элээн үе эрткен. Ынчалза-даа мында амдыгаа чедир радио чок. Районнуң төп харылзаа беллдиринден чоокку үеде бистиң бо сууржугажывысче сагыш салып, радио киирерин четтикпейн манап турар бис.

В. ДОНГАК.

БУРУНГААР УЛУГ ШУРААШКЫН

«Туркестанга бижик билбес чорукту узуткаарынга барык 400 чыл негеттинер» — деп, 1912 чылда Российның «Чырыдыышкын медээзи» журнал бижээн.

Ынчаарга мурнунда Туркестан деп турган ол чуртта номчуп, бижип билбес кижи чок апарганындан бээр 46-даа чыл четпээн. Ынчаарда аңаа дээди өөредилге черлери чок турган, ам олар Туркменияда он-он, ынчаарга оларның студентилериниң саны миллион кижиге онаажтыр алырга, Япония, Франция, ГФР... дээн ышкаш чурттарнындан хөй. Национал интеллигенция, амгы үениң эртеми, сайзыраңгай литература ында тыптып келген...

Амгы үениң чурт чуруунда Туркменистан деп ат чок (ынчаарда Российның ортаакы азий кыдыгларын ынчаар адап турган). Бөгүн ооң орнунда — дөрт эвилелдешкен республика Кыргыс, Таджик, Туркмен, Узбек ССР-лер бар. Бо республикаларның кайызында-даа культура ресволюциязы улуу-биле хөгжээн.

Чижээ, афро-азий чурттарның аныяк чогаалчыларының чоокта чаа Ташкентиге боол эрткени ужуражышкынынга чугаалап тургулааны «кыргыстың кайгамчыгы» бо-дур: заалчылар аразында 47 харлыг Чингиз Айтматов бар, ооң чогаалдарын делегейниң 45 дылдарынга 130 катап парлаан, ооң тиражы 6 миллион экземпляр. Чүгле XX чүс чылда, Совет эрге-чагырганың үезинде аңаа ындыг литература тыптып келген.

1975 чылда АКШ-ка ССРЭ-ниң Улуг театры көргүзүглер кылып чоруп турда, американнар кыргыс Булат Минжилкиевке алыш часкап турганнар, ол — «Борис Годунов» операга кол рольду ойнап турган. Софияга болгаш Францияның Тулузага конкурстарга алдын медальдар алган ол ыраажының дугайында танышкаш, революция мурнунда кыргыстар хөй үн-биле ырлаарын, театр, уран чурулга деп чүвени билбес чораан дээрзинге конференцияга келген хөй кижилер бүзүревейн тургулаан... Кыргыс кинематография чүгле 20 харлыг, а сөөлгү чылдарда ол Бүгү-эвилел болгаш делегей кинофестивальдарынга 10 улуг шаңналды алган.

XIX чүс чылдың орус интеллигент-демократтар чадаарда эге өөредилгени безин бүгү-ниитиниң кылып алырын күзеп тургаш, ону европа Россиязынга безин чүгле 250 чыл болгаш, тодаргайлаарга XXII чүс чылда чедип ап болур кылдыр санап турган. А ам ол болза шагда-ла херек кырында бүткен болгаш ам бүгү-ниити ортумак өөредилгеге шилчиири бисте доозулган.

Айтырыг эң берге турган. Советтер ол ажылды эгелеп киириптерге, чаңгыс салгалдың амыдыралының дургузунда караңгы бүдүүлүк чоруктан чурт амгы үениң культуразының деңнелинге чеде берип болур дээрзинге Барыын талакы чурттардан бүзүрээрлер эвээш турган. Харын-даа, 1957 чылда, бистиң чуртувус делегейде черниң баштайгы кылымал спутнигин салып үндүрүптериниң мурнуу чарыында, «Нью-Йорк геральд трибюн» солун: «ССРЭ ракета тудуунуң талазы-биле АКШ-ты кажан-даа мурнап шыдавас», чүге дээрге ол болза эртем болгаш өөредилге талазы-биле «болбаазырангай нациялардан» ам-даа хожудап турар деп бижип турган. Ынчаарга спутникти бистиң чуртувус салып үндүрүптерге «Нью Йорк таймс» солун: «Бирги черге эртем-техниктиг кадрларлыг болгаш математикага, физикага, химияга, металлургияга ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарлыг чурт ындыг улуг херекти чүгле бүдүрүп болур...» деп бижээн.

ССРЭ ындыг специалистерни кайын ап алган чоор?— деп кайгап тургулаан. Ынчаарга бистиң чуртка эртемденнер алды-чеди чыл иштинде ийи катап көвүдеп турган (АКШ-ка —10, Барыын Европага —15 чыл иштинде). 1914—1976 чылдарда ол 100 катап көвүдеп, 1,2 миллион кижи ашкан.

Ону эрткен үениң байлак салгалы дээр бе? Ынчаарга 1913 чылда В. И. Ленин мынчаар бижээн: «Улус массалары өөредилге, чырыдыышкын болгаш билиг талазы-биле аажок үптедип алган — ындыг чурт Европада Российадан өске артпаан». Чоннуң эң хөй нуруузу (Ортаакы Азияга болгаш Сибирьге 96—99 хуузу) бижик билбес турган...

Ынчалза-даа чүс-чүс чылдарда бүдүүлүк чораан калбак массаларның чогаадыкчы күжүн социализм тургузуушкуну оттурупкан. Хөй национал улус хөй миллион интеллигенцияны өстүрүп алган, ынчангаш ол ам-даа ажылчыннарның болгаш тараачыннарның иштинден долдунуп турар. А эргелеп башкарарының кадрлары кандыгыл? Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, СЭКП край болгаш область комитеттериниң секретарьларының, республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, край болгаш область Советтериниң күүскомнарының даргаларының 80 ажыг хуузу база ССРЭ-ниң министрлериниң болгаш күркомитеттер даргаларының 70 хире хуузу боттарының күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын ажылчыннар болгаш тараачыннар бооп эгелээннер...

Маңаа улаштыр амгы Ортаакы Азия болгаш Казахстан дугайында база чамдык саннарны ап көрээли. Совет бүгү 86 дээди өөредилге черлериниң 120-зи оларда туруп турар, ынчаарга ол беш республиканың чонунуң саны Бүгү-эвилелдиң чонунуң тостуң бир кезии-ле болгай, 1939 болгаш 1970 чылдарның чизе бүрүткелиниң аразында дээди болгаш ортумак эртемниглерниң саны муң кижиге онаажтыр Таджикистанга 40-тан 420 кижи, Кыргыс ССР-ге—46-дан 452, Узбекистанга 55-тен 458, Туркменияга — 65-тен 475 кижи чедир көвүдээн бооп турар.

Эртем талазы-биле улуг сорулгаларны шиитпирлээри оларда база шагда эгелээн. Национал Эртемнер академиялары тургустунгулаан. Ындыг академиялар Узбек ССР-ге 1943 чылда, Казах ССР-ге—1946. Таджик ССР-ге—1951 чылда, Туркмен, Кыргыс ССР-лерге — 1954 чылда тургустунгулаан. Ынчаарга 1961 чылга чедир Эртемнер академиялары бүгү эвилелдешкен республикаларга бар болу берген.

Ортаакы Азия, бүгү чурт-биле бир дөмей, сөөлгү он чылдарда калбарган эртем-техниктиг революцияны тэлептии-биле уткаан болгаш ында бо талазы-биле ажыл делгеренгейи-биле калбарып турар.

Лев БОБРОВ.

ПМА.

делегей бо хүннерде

КАТТЫШКАН ШТАТТАРДА СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ноябрьның 2-де АКШ-ка болган соңгулдаларның түңнелинде демократтыг партияның кандидады Дж. Картер чаа президентиге соңгуткан. Баштайгы медээни ёзугаар алырга, ону дээш 39,4 миллион соңгукчулар бадылаан азы 51 хуузу. Республиканчыларның кандидады президент Дж. Форд 37,5 миллион бадылаашкынны алган азы 48 хуузу. Соңгукчуларның бир хуузу хамаарышпас кандидат Ю. Маккарти дээш бадылаан.

Конституцияны ёзугаар, ооң-биле чергелештир соңгулдачылар дээш бадылаашкынны хары угда база эрттирген, олар албан хуузу-биле президентини болгаш оралакчы президентини соңгуур ужурлуг. Соңгулдачылар коллегиязы төлээлекчилер палатазының кежигүннериниң болгаш сенаторларның (535) база федералдыг округ Колумбиядан үш кижиниң санын ёзугаар 538 кижиден тургустунар. Олбо партияларның кандидаттары президентиниң азы оралакчы президентиниң албан-дужаалынга киирерин чедип алыр төлээде, бети дээрге-ле 270 соңгулдачыларның деткимчезин чедип алыры эргежок чугула. Соңгулдачылар 1976 чылдың декабрь 13-те бадылаар болза-даа 270 ажыг соңгулдачыларның деткимчезин алган. Дж. Картер президент база У. Мондейл оралакчы президент болуру ам-на тодаргай апарган.

Президент Дж. Форд Ак бажыңдан Дж. Картерге телеграмма чоруткаш, бодунуң аштырганын хүлээп көрген болгаш адаанцажыкчызының соңгулдаларга тиилээни-биле холбаштыр байыр чедирген.

Сенаттың үштүн бир кезээн болгаш конгрестиң төлээлекчилер палатазының бүгү составын чаарты соңгаан бо соңгулдаларда демократтыг партия чурттуң хоойлу үндүрер дээди органынга бодунуң хөй нуруузун хевээр арттырарын чедип алган.

* * *

АКШ-тың 39-ку президентизи Джеймс Эрл Картер 1924 чылдың октябрь 1-де Плейна хоорайга (Джорджия штат) фермер кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген. 1946 чылда Аннаполиске шериг-далай академиязын дооскан болгаш 1946 чылдан 1953 чылга чедир АКШ-тың шериг-далай күштеринге албан эрттирип турган. Халажылгаже лейтенант аттыг үнгеш, Дж. Картер бодунуң штадының ниитилел-политиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржип эгелээн. 1961 чылда Джорджияның сенадынга соңгуткаш, аңаа ийи чыл болган, а 1970 чылда штаттың губернаторунга соңгуткан болгаш ол албан-хүлээлгезинге 1975 чылга чедир турган.

Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр

ЛИССАБОН. (СЭТА). Бистиң бөмбүрзээвистиң Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга баштаткан депшилгелиг күштериниң чорудуп турары тайбың дээш, чепсекти дүжүрери болгаш делегейниң чавырлыышкыны дээш демиселди португали солун «Диариу» «Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш тайбынны быжыглаар» деп чүүлүнде анализтеп бижээн.

Чепсекти эндере бүдүрер чорукту соксадырының эргежок чугулазын Совет Эвилели канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг деп көрүп турарын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында киирген чаа совет саналдар база катап бадыткап турар деп солун айыткан. Ядролуг чепсектиң бүгү шенелделерин хоругдаары, дайын чорударының бүгү-ле химиктиг чепсектерин хоругдаары болгаш узуткаары, массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин тургузарын болдурбазы, аңаа чепсеглениишкиннерни кызырары, даштыкының девискээринде бүгү-ле шериг баазаларын узуткаары, шериг бюджеттерин кызырары дээш ССРЭ туржуп турар. Ол тодаргай сорулгаларны күүседир чорук туюлдун эчис сорулгазын — бүгү делегейге тайбынны догуннадырын үе-чаазайы-биле чедип алырының аргазын бээр.

«ССРЭ чүгле принципиалдыг характерлиг медеглелдер кылыры-биле кызыгаарлаттынмайн, харын ооң-биле чергелештир тодаргай саналдарны киирип турар, оларны боттандырар чорук кижи терелгетенниң мурнунга тайбынче оруктуу ажыдып болур» деп, «Диариу» онзалап демдеглээн. Ылаңгыя боттарының шериг чарыгдалдарын кызырарын бүгү күрүнелерге ССРЭ саналдаан, аңаа кол-кол капиталистиг күрүнелерниң болгаш агрессчи НАТО бөлүглежиишкинниң талазындан амга чедир харыы чок болуп турар. Чепсекти дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырарын ССРЭ база-ла саналдаан, ынчалзажок капиталистиг чурттар ол конференцияны эрттирерин шаптыктаашкын кылырын үргүлчүлеп турар.

«Чамдык кижилер» «совет кыжаныг» дээр меге-хоозун чүве-биле коргутпушаан, чавырлыышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы чүгле социалистиг чурттарга ажыктыг дээр янзылыг кылдыр бадыткаарын оралдажып турар. А херек кырында СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алган тайбын программазы болгаш ону СЭКП-ниң XXV съездизиниң документилеринде чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткени — чепсекти эндере бүдүрер чорукка, массалыг узуткаашкынның чепсээниң тарап нептерээринге, дайынга «кыжаныг» болуп турар деп, ол солун демдеглээн.

Кады ажылдажылга калбарып турар

ГАВАНА. (СЭТА). ЭДЧ-ниң Геология талазы-биле доктаамал комиссиязының 32-ги хуралы аңаа доозулган. Ол хуралга ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның делегацияларындан аңгыда, ЮСФР-ниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың төлээлекчилери база киришкен.

1990 чылга чедир үеде геология талазы-биле кады ажылдажылганың планының төлевилелин чугаалажып көөр үеде делегаттар ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарны одалга-энергетика курлавырлары-биле хандырарының айтырыгларынга дыка улуг кичээнгейни салган. Хуралдың хүн чурумунга тургустунган айтырыгларның аразында—делегей океанының, чер иштиниң байлаан база курлавырларын ажыглаарының, бедик үре-түңнелдиг зын болгаш геофизиктиг аппа-геология-шинчилел техника-ратураны тургузарының айтырыглары бар.

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның аразынга геология талазы-биле кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырын болгаш ханылдырын баш удур көрүп турар протоколга ат салган.

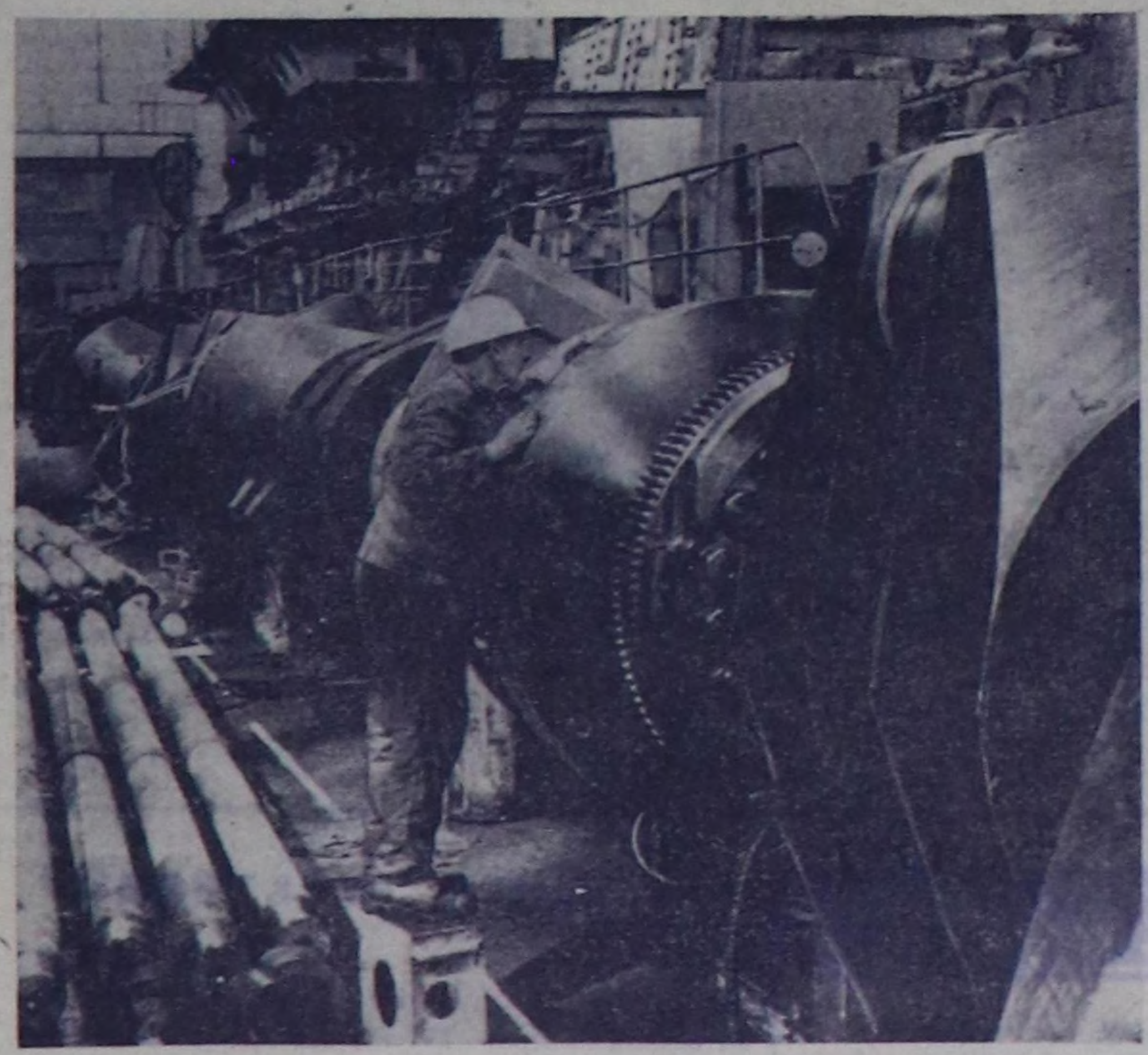

ПОЛЬША. Познаньда Цегельский аттыг машина тудуунуң коллективи судноның баштайгы кол шимчедикчизин бүдүрүп үндүргенинден бээр 20 чыл болган. ПУР-да ол бүдүрүлге чери ада-чурт бүдүрүлгезинге болгаш даштыкы хереглекчилерге шимчедикчилер бүдүрүп үндүрер талазы-биле кол бүдүрүлге чери апарган. «ПУР-га кылган» деп маркалыг шимчедикчилерни янзы-бүрү чурттарның 600 ажыг судноларында тургускан.

Эрткен беш чыл-биле деңнээрге амгы беш чылда ону даштыкыже садып үндүрерин 60 хууга улгаттырарын баш удур көрген. Комбинаттың продукциязы бодунуң бедик шынарлыы-биле, ажыглаарга камналгалыы-биле онзаланып турар. Ону 11 чурттарда, ооң иштинде Совет Эвилелинде ажыглап турар.

ЧУРУКТА: ээлчеглиг шимчедикчини чыып турары.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Горн эдипкен. Барабанның даажы-биле байырлалдыг байдалга В. Банивур аттыг пионер дружиназының тугун киирип келген. Ол болза Кызылда № 15 школаның дөрткү класстарының пионерлери октябряттарга бичии өңнүктерин киирип ап турары олдур.

Чыылганнар адыш часкап турда, дөрткү класстылар сылдысчыгаштарны октябряттарга кадагылап берген. Октябряттарга школаның директору А. Безъязыков база байыр чедирген. Орта-ла октябряттарга отряд туктарын болгаш белектерни база тывыскылаан.

Бо бүгү төнген соонда байырлыг концерт болган. Октябряттар өөрүшкүлүг, чоргаар апаргылаан класстарже тарап турганнар.

ЧУРУКТА: октябряттарга хүлээп алганнарның аразындан бөлүк өөреникчилер-дир.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УЛАМ СОРУК КИРИП...

СЭКП Кызыл хоорkому болгаш хоорай Совединиң күүскому октябрь 5-тен ноябрь 5-ке чедир хоорайны чаагайжыдып ногаанчыдарының айын чарлаан. Ооң-биле кады эрткен 9 айларның социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Чарыштың түңнелинде бажыңнар комитеттериниң аразындан № 2 бажың эргелелиниң Ленин кудумчузунда 46, 60 дугаар бажыңнар (бажың комитединиң даргазы Георгий Петрович Чертанцев) бирги черни алгаш, 200 рубль акша шаңналын, хүндүлел бижикти алган.

Ол шаңнал — бажың комитединиң удуртулгазы-биле чурттакчыларның багай эвес ажылдааның херечизи. Бажыңның девискээрин ногаан, арыг-силиг тургузар дээш чурттакчылар янзы-бүрү ыяштарны, чечектерни тарып олурткан. Уруглар ойнаар шөлдерге чайганыр аткыыштарны, херимчигештерни, столдарны, сандайларны чурттакчылар боттарының күжү-биле дерип кылган.

Бистиң бажыңывыс ажыглалга киргенден бээр ам 7 чыл ажып турар. Баштайгы чылдарда ыяштарны, чечектерни-даа час келирге-ле тарып олуртуп турган бис, ынчалза-даа доктаамал ажаавазындан олар кадып кургааш, үнмейн баар турган. Ам бо сөөлгү чылдарда бажың комитеди чогуур хемчеглерни ап, ыяштарны, чечектерни кажан, кым суггаарын тодарадып, графигин тургускан.

Чуртталга бажыңының девискээрин ногаайчыдып чаагайжыдары, нити-даштын арыг-силиг тургузуп, күрүнениң чуртталга фондузун хумагалап эдилээри—чүгле бажың комитединиң кежигүннеринден эвес, харын бүгү чурттакчылардан хамааржыр.

Чаагайжыдылгага идепкейлиг киржип турарларны бистиң № 46 бажыңдан хөйү-биле адап болур. Оларның чижээнге Е. И. Кватиных, Ю. И. Непомнящих, Д. О. Сат, С. М. Очур, Н. Н. Дозур-оол болгаш өскелерни-даа адап болур.

Ынчалза-даа бажың девискээринге шефтээшкин организацияларга аңаа киришпес бажыңнарынга олурар ийи-чаңгыс кижилер бистиң аравыста ам-даа бар.

Хоорайның бажыңнар комитеттериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилекчи бооп үнгеш, шаңнатканывыс 200 рубльди бажыңывыс девискээрин улам-на каас, чараш кылыр сорулгага ажыглаарын шиитпирлээн бис.

Албан организация черлериниң, чуртталга бажыңнарының девискээрин ногаанчыдып, арыг-силиг тургузуп, хоорайывысты улам каас-шинник кылыр дээш, чаагайжыдылга айынга идепкейлиг киржир деп сорулганы алган бис.

Д. ТЕМБРЕК.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, бүдүрүлге болгаш хамааты тудугунуң мергежилдерин өөредир факультеттерге кирерлерни белеткээр. Аңаа бүдүрүлгениң мурнакчылары, хой-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлениинден халашканнарны хүлээп алыр болгаш хамаарышкан черинден сүмелээни бижиктерин ёзугаар база ортумак эртемни дооскан соонда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Белеткел салбырынга кирерлер билдиришкинни-биле кады: хамаарылгалыг чериниң сүмелээн бижиин, бүдүрүлгениң болгаш комсомол организациязының характеристиказын, ортумак эртем дооскаанының шынзылгазының бодун, күш-ажыл дептериниң хоолгазын, 3×4 сантиметр хемчээлдиг алды фото-чуруктарны, 286 майык ёзугаар долдурган эмчи шынзылгазын, өг-бүлезиниң дугайында шынзылганы, өөредилге черинче чорударын шиитпирлээн хуралдың шиитпириниң хоолгазын боду дужаар.

Өөренир хуусаазы 8 ай. Өөредилге декабрь 1-де эгелээр.

Документилерни ноябрь 20-ге чедир хүлээп алыр. Белеткел салбырының дыңнакчылары стипендия, чурттаар чер болгаш студент бүрүзүнге көрдүнген өске-даа хереглел-биле бүрүн хандыртынган турар.

Совет Армияның хүрээлениинден ноябрь-декабрь айларда халашканнар документилерин январь 15-ке чедир үеде киирип болур.

Белеткел салбырын доосканнар кирериниң экзаменнери чокка институттуң бирги курузунга кирерлер.

Билдиришкинни чорудар адрези: Кызыл, Рабочая 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры.

Тываның хөгжүм-шии театрынга

даарта—ноябрь 6-да

У. Гаджибековтуң

«АРШИН МАЛ-АЛАН»

деп шиизи болур.

Эгелээри 17 шакта. Касса 10 шактан эгелеп ажылдаар.

Михаил Дамдынович Дирчииниң адынга Томскиниң эмчи институдунуң 1962 чылдың июль 2-де тывысканы II № 795995 дипломну читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

8.50—«Соңгу вариант». Уран-чечен телефильм.
10.10—«Совет Эвилелин эргий-кезий». Киноальманах.
10.50—Мультфильмнер программазы: «Винни-пух», «Винни-пух аалдап чорупкан», «Винни-пух болгаш ажыл-херек, дүвүрээннер хүнү».
11.35—«Тоол аалдап келди». «Алдын мыйыстар». Уран-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьеваның эге сөзү-биле.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Поэзия». В. Маяковский. Артист Л. Филатов номчуур.
13.55—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары».
14.40—С. Дангулов — «Миннишкин». ССР Эвилелиниң күрүнениң академиктиг Биче театрының фильм-шиизи.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Солдаттың чүрээ». Документалдыг фильм.
18.00—Телемедээлер.
18.10—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.
18.25—Киножурнал.
18.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.50—«Эгези». Телефильм.
19.05—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Совет Эвилелин эргий-кезий». Киноальманах.
20.20—А. Глазунов — «Алдыгы симфония».
20.55—00.50—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республикага бүргег, аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Агаарның температуразы 10-15 градус соор.

Кызылга бүргеп, аязыр, агаарның температуразы 9-11 градус соок болур.

Эрзин районда «Мөрен» колхозтуң баштаар чери, партбюро болгаш кодээ Советтиң күүскому колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи болгаш ооң баштайгы даргазы, кодээ Советтиң даргазы чораан, хүндүлүг колхозчу

Кыргыс Нагбынович
КАЦ-ХӨӨНҮҢ

мөчээнин дыңнатпышаан, ооң дөргүл-төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Оруктарым» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыңды. «Адыр, сени шимче» (7—9 үндүрүлгези) 9.00, 10.30, «Хем ынды талыгырда» 12.00, 13.40, 15.20, «Кара рактың аспаанда» 17.00, 18.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оол—хадырсарыг» 10.00, «Дириг амытаннар делегейинде» — «Аспаан каям, адыг» 15.00, «Курлаг черде шуурган» 13.00, «Хадымыр сиген» 16.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээң орнумга сен боола» 13.00, «Карманымда ок ам-даа арткан ийин» 15.00, 16.50, «Боолут кижи» 15.00 шакта.

Редакцияның адрези: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-54. партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлетүр килдизиниң 2-22-64 чагаа килдизиниң 2-41-27 информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60. корректорларының 2-27-41. бухгалтерияның 2-12-45. секретариаттың 2-23-35. солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1787.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01197